

Strasbourg, 13 April 2010

ACFC/SR/III(2010)006
/Estonian language version/

**THIRD REPORT SUBMITTED BY ESTONIA
PURSUANT TO ARTICLE 25, PARAGRAPH 1
OF THE FRAMEWORK CONVENTION FOR
THE PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

Received on 13 April 2010

EESTI KOLMAS ARUANNE
EUROOPA NÕUKOGU
VÄHEMUSRAHVUSTE KAITSE RAAMKONVENTSIOONI
TÄITMISE KOHTA

2010

I osa

Eesti Vabariik kirjutas Euroopa Nõukogu vähemusrahvuste kaitse raamkonventsioonile (edaspidi *raamkonventsioon*) alla 2. veebruaril 1995 ning see jõustus Eesti suhtes 1. veebruaril 1998.

Teine aruanne, millest tulenevaid soovitusi on kajastatud käesolevas aruandes, esitati 13. juulil 2004. Euroopa Nõukogu nõuandekomitee (edaspidi *nõuandekomitee*) delegatsioon viibis Eestis 30. novembrist 2004 – 2. detsembrini 2004. Komitee kohtus valitsuse ja Riigikogu esindajate, vabaihenduste ja teiste ekspertidega eesmärgiga saada teavet selle kohta, kuidas täidetakse konventsiooni nõudeid Eestis. Nõuandekomitee arvamus Eesti kohta võeti vastu 24. veebruaril 2005. Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee võttis vastu otsuse vähemusrahvuste kaitse raamkonventsiooni rakendamise kohta Eestis 15. veebruaril 2006.

Ministrite Komitee otsuse ACFC/III(2008)001 kohaselt on aruande esimeses osas käsitletud peamiselt teise aruande rakendamise ja aruande koostamise korralduslikku külge. Teises osas on konkreetsete artiklite juures täpsemalt käsitletud aruandeperioodi jooksul elluviidud projekte. Samuti on viidatud muutustele mittetulundusühingute nimedes või tegevusvaldkondades.

Eesti Vabariigi raamkonventsiooni teise aruande kohta käivaid soovitusi on täideti eelkõige Rahvastikuminiistri Büroo kaudu. See on olnud instants, mis koondas enda juurde rahvusvähemuste ja riigi esindajaid. Rahvastikuminiistri Büroo korraldas integratsioonikoostööd, lähtudes Eesti Vabariigi seadustest ja raamkonventsioonist ning võttes arvesse nõuandekomitee arvamusi nii konkreetsetelt Eesti kohta kui ka laiemalt.

Rahvastikuminiistri volitused lõppesid 21. mail 2009. Tagamaks rahvastikuteemade tihedamat seost erinevate poliitikavaldkondadega otsustas valitsus anda ministri ülesanded üle teistele ministriumidele. Sotsiaalministeeriumile anti üle rahvastikupoliitika aluste elluviimise koordineerimine, rahvastikualaste andmete analüüs ja demograafiaalaste uuringute tellimine. Integratsioonipoliitikaga seotud ülesanded, sh tingimuste loomine rahvusvähemuste kultuurielu arenguks ja nende lõimumiseks Eesti ühiskonda, anti üle Kultuuriministeeriumile. Kultuuriministeeriumis oli juba varem loodud kultuurilise mitmekesisuse asekancleri ametikoht, mis võimaldab integratsioonipoliitikat kõrgel administratiivsel tasandil juhtida ja teiste ministriumide tööd koordineerida. Väljaspool Eestit elavate rahvuskaaslastega seotud ülesanded anti üle Haridus- ja Teadusministeeriumile ning represseeritute ja represseeritutega võrdsustatud isikutega seotud ülesanded regionaalministrile.

Nii Kultuuriministeeriumil, Haridus- ja Teadusministeeriumil, Sotsiaalministeeriumil kui Siseministeeriumil on olnud oluline roll integratsioonipoliitikas. Samuti on rahvusvähemusi puudutavate projektide elluviimisel oluline osa Integratsiooni Sihtasutusel.

Rahvusvähemuste organisatsioonid on olnud pidevas kontaktis Rahvastikuminiistri Büroo ning kõikide teiste asjakohaste ministriumite ja kohalike omavalitsustega. Mitmesugustes foorumites on korrapäraselt koos käidud ning kuigi alati ei ole arutatud raamkonventsiooni täitmist, on käsitletud rahvusvähemuste kultuuri, keele, hariduse jne teematikat, mis selgelt edendab ka raamkonventsiooni põhimõtteid.

Raamkonventsiooni ratifitseerimisel tehtud deklaratsiooni kohaselt käsitleb Eesti konventsiooni mõttes vähemusrahvustena vaid selliseid rahvusrühmi, kelle liikmed on Eesti kodanikud. Deklaratsiooni on lähemalt käsitletud eelmises aruandes ning Eesti Vabariik kinnitab, et

praktikas kasutatakse endiselt laiaulatuslikku määratlust ning konventsiooniga ette nähtud õigused on kättesaadavad kõigile Eestis elavatele rahvustele. Mõistet "vähemusrahvus" kasutatakse deklaratsioonis nimetatud tähenduses vaid vähemusrahvuste kultuurautonoomiaga seoses, muul juhul, k.a. käesolevas aruandes, räägitakse "rahvusvähemustest".

Aruanne kajastab seadusandlikke, haldus- ja muid abinõusid, mida on võetud kasutusele raamkonventsioonis sätestatud õiguste tagamiseks. Aruande koostamisse on kaasatud kõik rahvusvähemuste katusorganisatsioonid ja inimõigustega tegelevad mittetulundusühingud, nagu Inimõiguste Teabekeskus ning Inimõiguste Keskus. Kaasatud on nad kahes faasis. Esiteks info kogumise järgus, kus paluti organisatsioonidel kommenteerida Eesti tegemisi raamkonventsiooni põhjal. Teises faasis võimaldati organisatsioonidel kommenteerida valminud aruannet.

Aruande koostamisse on kaasatud ka Justiitsministeerium, Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Siseministeerium, Kultuuriministeerium ning Rahvastikuminiistri Büroo kuni selle tegevuse lõpetamiseni.

Aruanne kajastab perioodi 2005–2009. Statistika on esitatud olenevalt selle kättesaadavusest 2007., 2008. või 2009. aasta seisuga. Konventsiooni eesmärkide paremaks rakendamiseks on 2009. aastal muudatusi õigusaktides ja praktikas samuti aruandes kajastatud.

Eesti valitsus hindab kõrgelt dialoogi nõuandekomiteega ning Eesti teeb pidevalt pingutusi elanikkonna teavitamiseks konventsiooniga kaasnevatest õigustest ja kohustustest. Valitsus on seisukohal, et teavitada saab kõige tõhusamalt konkreetse tegevuse kaudu. Riiklik integratsioonipoliitika on ette nähtud Eesti lõimumiskavas 2008–2013. Kava ei järgi küll raamkonventsiooni struktuuri, kuid on sellegipoolest väga oluline raamkonventsiooni õiguste tagamiseks ühtse mõistmise ja mitmekultuurilisuse edendamise kaudu.

Nõuandekomitee arvamus ja valitsuse kommentaarid on tõlgitud eesti keelde ning on kättesaadavad Välisministeeriumi kodulehel. Järgides teiste riikide eeskujul, avaldas valitsus nõuandekomitee arvamusel koos kommentaaridega enne ministrite komitee asjakohase otsuse vastuvõtmist.

II osa

Artikkel 1

Vähemusrahvuste ja nendesse kuuluvate isikute õiguste ja vabaduste kaitse on rahvusvahelise inimõiguste kaitse lahutamatu osa ning kuulub seega rahvusvahelise koostöö valdkonda.

Artikkel 2

Käesoleva raamkonventsiooni sätteid rakendatakse heas usus, vastastikuse mõistmise ja sallivuse vaimus ning kooskõlas riikidevahelise heanaaberlikkuse, sõbralike suhete ja koostöö põhimõtetega.

Rahvusvähemuste kaitse on rahvusvahelise inimõiguste kaitse osa ja sellisena üks Eesti Vabariigi prioriteete. Vähemuste õiguste tagamine on pidev protsess. Eesti Vabariigile on olulised nii kahepoolsed heanaaberlikud suhted etniliste emamaadega, Euroopa Liidu sisene

koostöö kui ka aktiivne osavõtt regionaalsete ja universaalsete rahvusvaheliste organisatsioonide tööst.

Järgnevalt anname ülevaate Eesti Vabariigi inimõigusvaldkondade rahvusvahelistest kohustustest ja tegevustest.

Aruandeperioodil on Eesti ühinenud järgmiste konventsioonidega:

- Euroopa sotsiaalkindlustuskoodeks (*European Code of Social Security*), jõustus 20. mail 2005;
- inimõiguste ja biomeditsiini konventsiooni inimelundite ja -kudede siirdamist käsitlev lisaprotokoll (Additional Protocol to the Convention on Human Rights and Biomedicine concerning Transplantation of Organs and Tissues of Human Origin), jõustus 1. mail 2005;
- inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni protokoll nr 13 surmanuhtluse igas olukorras kaotamise kohta (Protocol No. 13 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, concerning the abolition of the death penalty in all circumstances), jõustus 1. juunil 2004;
- rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll (*Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*), jõustus 11. juunil 2004;
- rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav maa-, mere- ja õhuteed pidi üle riigipiiri välismaalase ebaseaduslikku toimetamist tõkestav protokoll (*Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*), jõustus 11. juunil 2004;
- lapse õiguste konventsiooni laste müügi, lasteprostitutsiooni ja -pornograafiat käsitlev fakultatiivprotokoll (Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography), jõustus 3. septembril 2004;
- vägivallakuritegude ohvritele hüvitise maksmise Euroopa konventsioon (*European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes*), jõustus 1. mail 2006;
- Euroopa Ühenduse liikmesriigile esitatud varjupaigataotluse läbivaatamise eest vastutava riigi määramise konventsioon (Dublini konventsioon) (*Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities - Dublin Convention*), jõustus 1. novembril 2004;
- Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) lapsele sobimatu töö ja muu talle sobimatu tegevuse viivitamatu keelustamise konventsioon (*ILO Convention on Worst Forms of Child Labour Convention*), ratifitseeriti 24. septembril 2001, ja ILO miinimumvanuse konventsioon (*ILO Minimum Age Convention*), ratifitseeriti 15. märtsil 2007.
- Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) töö- ja kutsealast diskrimineerimist käsitlev konventsioon (nr 111) (*ILO Convention concerning Discrimination in Respect of Employment and Occupation*), jõustus 10. juulil 2005;
- ILO konventsioon töötingimuste järelevalve kohta tööstuses ja kaubanduses (nr 81) (*Convention Concerning Labour Inspection in Industry and Commerce*), jõustus 1. veebruaril 2006;

- ILO konventsioon töötingimuste järelevalve kohta põllumajanduses (nr 129) (*Convention Concerning Labour Inspection in Agriculture*), jõustus 1. veebruaril 2006.

Eesti valmistab ette Euroopa Nõukogu inimkaubandusvastase konventsiooni (*Convention on Action against Trafficking in Human Beings*) ja ÜRO kõiki isikuid kadunuks jääma sundimise eest kaitsmise rahvusvahelise konventsiooni (*International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance*) ratifitseerimist.

Samuti valmistab Eesti ette deklaratsiooni tegemist ÜRO rassilise diskrimineerimise vältimise konventsiooni artikli 14 alusel.

Haridus- ja Teadusministeerium analüüsib UNESCO hariduse andmisel diskrimineerimist käsitlevat konventsiooni, et selgitada välja ühinemise mõju Eestile.

Eesti on sõlminud kultuurisätteid sisaldavaid lepinguid rohkem kui 40 riigiga üle maailma. Koostöölepingud ja -programmid võimaldavad arendada ja toetada kahepoolset koostööd välisriikide ja nende kultuuriasutustega. Sageli toimub koostöö saatkondade vahendusel ja kahe maa kultuuriministeeriumite aktiivsel osalusel. Toimivate lepingute ja programmide alusel saab kahe riigi koostöös ja rahastamisel korraldada suuremaid üritusi, mis muidu võimalik ei oleks.

Aktiivne kultuurikoostöö toimub Venemaa Föderatsiooniga. Näiteks sõlmisid Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium ning Venemaa Föderatsiooni Kultuuri- ja Massikommunikatsiooni Ministeerium 10. veebruaril 2008 kultuuri- ning massikommunikatsioonikoostöö kokkuleppe.

Lisaks on ülevaateperioodi jooksul Eesti Vabariik sõlminud kultuuri- või spordikoostöölepingu Armeenia, Bulgaaria, Egiptuse, Filipiinide, Gruusia, Hispaania, Kasahstani, Küprose, Mehhiko, Poola, Tuneesia ja Valgevenega.

Eesti Vabariik teeb rahvusvähemuste õiguste kaitsmisel koostööd rahvusvaheliste organisatsioonidega. OSCE raames on Eestil viljakas koostöö rahvusvähemuste ülemvoliniku Knut Vollebaekiga, kellega koos korraldati Tallinnas 8. juunil 2009 rahvusvähemuste kaitset ja nende suhteid emamaaga (kin-state) käsitlev Läänemere-äärsete riikide ümarlaud.

Oma teises arvamuses on nõuandekomitee rõhutanud Euroopa Liidu olulisust rahvusvähemuste kaitsel. Euroopa Liidus võtab Eesti aktiivselt osa põhiõiguste agentuuri tööst ja toetab selle tegevust. Kasutades Euroopa Liidu fonde on võimalik tõhusamalt viia ellu ka integratsioonitegevusi. Näiteks saab selleks kasutada Euroopa Liidu struktuuritoetuse fonde. Euroopa Sotsiaalfond, mille eesmärk on edendada tööhõivet, tõsta inimeste kvalifikatsiooni ja konkurentsivõimet ning suurendada ühiskonna sotsiaalset sidusust, on rahastanud mitmeid Eestis rakendatavaid programme (nt võrdsete võimaluste kohta tööturul). Praegu on käsil programmiperiood 2007–2013.

Lisaks Euroopa Sotsiaalfondile on Euroopa Liidu Nõukogu 25. juuni 2007. aasta otsusega asutatud üldprogrammi „Solidarsus ja rändevoogude juhtimine” alusel ka Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fond aastateks 2007–2013 (EIF). Fondi eesmärk on tõsta liikmesriikide võimet arendada, viia ellu ja hinnata kolmandate riikide kodanike kohta käivaid strateegiaid, poliitikaid ja meetmeid. EIF kaudu toetatakse ka teabe ja parimate praktikate vahetamist ning liikmesriikide koostööd. Eestis osaleb fond riiklikus lõimumiskavas ette nähtud tegevuste rahastamisel.

Kahel viimasel aastal on külastanud Eestit ÜRO rassilise diskrimineerimise vastu võitlemise eriraportöör ning Euroopa Nõukogu rassilise diskrimineerimise ja mittetolereerimise komitee. Eesti tunneb heameelt koostöö üle ÜRO ja Euroopa Nõukogu komiteede ja eriraportööridega. Eesti Vabariik on esitanud ka püsikutse (*standing invitation*) kõikidele ÜRO raportööridele.

Artikkel 3

1. Vähemusrahvusse kuuluval isikul on õigus vabalt valida, kas ta soovib, et teda koheldakse vähemusrahvusse kuuluvana, kusjuures sellisest valikust või valikuga seotud õiguste kasutamisest ei tulene sellele isikule mingit kahju.

2. Vähemusrahvusse kuuluvad isikud võivad kasutada käesolevas raamkonventsioonis sätestatud põhimõtetest tulenevaid õigusi ja vabadusi nii üksikisikuna kui koos teistega.

Nõuandekomitee on oma arvamuses leidnud, et Eesti asjaomased asutused peaksid jätkama laiaulatusliku määratluse kasutamist rahvusvähemusi käsitletavates õigusaktides, poliitikas ja praktikas.

Valitsus kinnitab, et kõik asjaomased asutused jätkavad laiaulatusliku määratluse kasutamist rahvusvähemusi käsitlevas poliitikas ja praktikas ning juurdepääs programmidele ning meetmetele on kõigil Eestis elavatel rahvastel.

Nõuandekomitee on Eestile soovitanud muuta vähemusrahvuste kultuuriautonoomia seadust või vastu võtta rahvusvähemuste seadus, millega kinnitataks rahvusvähemuste laia kaitset.

Valitsus on seisukohal, et rahvusvähemuste õigused on tagatud kehtivate õigusaktidega, eelkõige põhiseadusega, mille kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed ning kõigi ja igaihe õigused ja vabadused on võrdsed nii Eesti kodanikel kui ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel. Valitsus on seisukohal, et õigusi täiendavalt kinnitava deklaratiivse seaduse vastuvõtmise asemel on eelkõige vajalik garanteerida õiguste tõhus kaitse ning olemasolevate seaduste rakendamine. Selleks on kõige olulisem rahvusvähemuste ja riigi koostöö programmide elluviimisel.

1993. aastal vastu võetud "Vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seaduse" põhjal võivad vähemusrahvuse kultuuriomavalitsusi moodustada saksa, vene, rootsi ja juudi rahvusest Eesti Vabariigi kodanikud ja nendest vähemusrahvustest isikud, kelle arv on üle 3000. Kultuuriautonoomia seaduses ette nähtud tingimustele vastab seitse rahvusvähemuste rühma, kuid kultuuriautonoomiaid on asutatud vähem. Kultuuriministeerium on kutsunud kokku Riigikogu, Justiitsministeeriumi ja Kultuuriministeeriumi ametnikest ning akadeemikutest koosneva töörühma, et valmistada ette vähemusrahvuse kultuuriautonoomia seaduse muudatused, mille eesmärk on kõrvaldada kultuuriautonoomiate tegutsemise praktilised takistused – nimelt pole kehtivas seaduses selgelt kirjas, et kultuuriomavalitsuse puhul on tegemist juriidilise isikuga. See takistab oluliselt juba valitud (ingerisoomi, rootsi) vähemusrahvuse kultuurinõukogude tööd seaduse eesmärkide elluviimisel. Kaalumisel on kultuurinõukogu nii avalik-õigusliku kui ka eraõigusliku juriidilise isiku variant (mittetulundusühingu vormis). Samuti soovitakse seaduses täpsustada kultuuriomavalitsuse tegutsemiseks õiguse andmise ehk täpsemalt rahvusnimekirja koostamiseks konkreetsele kultuuriühingule volituse andmise menetlust (nt nõuded kultuuriühingule), aga ka volituse/õiguse andmisest keeldumise aluseid. Kehtivas seaduses on puudulikult reguleeritud veel kultuuriomavalitsuse juhtorganite pädevus, rahastamine ja riiklik järelevalve.

Lisaks ingerisoomi kultuuriautonomiale on aruandeperioodil loodud üks uus kultuuriautonomia. 2006. aasta 12. juulil kinnitas Vabariigi Valitsus rootsi vähemusrahvuse kultuurinõukogu valimiste peakomitee koosseisu. Rootsi vähemuse kultuurinõukogu valimised peeti 2.-4. veebruaril 2007. Valimistest osavõtt oli aktiivne, võimalust osaleda esimesel kultuurilise omavalitsuse loomise valimistel kasutasid üle 75% valimisõiguslikest isikutest. Valimistulemused avalikustati ja valitud liikmeid tutvustati 7. veebruaril. Kultuurinõukogu on 21-liikmeline.

Eesti toetab kahte seni moodustatud kultuuriautonomiat. Aastal 2009 toetati mõlemaid kultuuriautonomiaid kokku kokku 1,5 miljoni eesti krooni ulatuses.

Inimõiguste Teabekeskus on oma kirjas soovitanud aruandes käsitleda ka Vene kultuuriautonomia moodustamise ebaõnnestumist. Vene kultuuriautonomiat soovis 2006. aastal registreerida Vene Erakonna Eestis moodustatud mittetulundusühingu, kuid kultuuriminister lükkas Eesti suuremate vene kultuuriühenduste ja taotluse läbivaatamiseks loodud komisjoni soovitusel taotluse tagasi, kuna nimetatud mittetulundusühing ei esindanud Vene kogukonda ja tal puudus teiste Vene seltside toetus.

Nõuandekomitee on oma teises arvamuses soovitanud, et asjaomased asutused peaksid määrama lisamoodused senisest usaldusväärsemate ja nüüdisaegsete hajutatud andmete kogumiseks rahvusvähemuste kohta, arvestades raamkonventsiooni artikli 3 põhimõtteid. Nõuandekomitee on leidnud, et Eesti õigusaktides käsitletakse isikuandmete kaitse tagamist kohati viisil, mis välistab rahvuse alusel andmete esitamise muul moel kui vabatahtlikult, mistõttu ei pruugi olla võimalik koguda infot raamkonventsiooni rakendamise kohta.

Rahvust puudutavatele andmetele laienevad Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivist 95/46/EÜ tulenevad põhimõtted ning nõuded. Kuigi isikuandmete kaitse seaduse kohaselt loetakse etnilist päritolu ning rassilist kuuluvust kirjeldavad andmed delikaatseteks isikuandmeteks, ei välista õigusaktid selliste andmete kogumist üldiselt ning seda on ka tehtud, kuigi kõigi valitsuse tellitud uuringute puhul lähtutakse nõudest, mille kohaselt võib isikuandmeid töödelda avaliku ülesande täitmise käigus seaduse, välislepingu või Euroopa Liidu Nõukogu või Euroopa Komisjoni otsekohalduva õigusaktiga ette nähtud kohustuste täitmiseks ning nende töötlemine muudel eesmärkidel on lubatud andmesubjekti nõusolekul.

Eesti Statistikaamet ja Töötukassa koguvad statistilist informatsiooni, mis võimaldab teha tõhusamaid poliitilisi otsustusi kindlale sihtrühmale mõeldud meetmete kohta.

Lisaks on valitsusasutused tellinud spetsiifilisemaid uuringuid koostöös rahvusvähemuste rühmadega, et pidevalt oleks adekvaatne ülevaade nende vajadustest ja nõudmistest. Näiteks tegi 2008. aastal Rahvastikuminiistri Büroo koos uuringufirmaga määratlemata kodakondsusega vanemate seas küsitluse, mille eesmärk oli saada teavet põhjuste kohta, miks ei ole määratlemata kodakondsusega lapsevanemad taotlenud enda lastele kodakondsuse seaduse § 15 alusel lihtsustatud korras Eesti kodakondsust. Uuring viidi läbi vestluste meetodil ja oli vabatahtlik. Uuringu tulemusi kasutatakse määratlemata kodakondsusega lapsevanematele info paremaks kätte jagamiseks.

2011. aastal toimub Eestis ka rahvaloendus. See võimaldab saada täpsemalt teada Eestis elavate inimeste arvu, soolis-vanuselist struktuuri, rändelist liikumist, leibkondade koosseisu ja palju muid poliitikakujundamiseks vajalikke andmeid. Rahvaloendust peetakse ainukeseks võimaluseks saada teada nii täpsem rahvaarv kui ka inimeste jaotumine geograafiliselt ning

sotsiaalsete rühmade kaupa. Valitsus ei ole veel teinud lõplikku otsust selle kohta, millise metoodikaga rahvaloendust läbi viiakse.

Artikkel 4

1. Pooled kohustuvad tagama vähemusrahvusesse kuuluvatele isikutele võrdsed õigused seaduse ees ja võrdse seaduskaitse. Sellega seoses on keelatud mis tahes diskrimineerimine vähemusrahvusesse kuulumise alusel.

2. Pooled kohustuvad vajaduse korral võtma adekvaatseid meetmeid, et soodustada kõigis majandus-, sotsiaal-, poliitika- ja kultuurivaldkondades vähemus- ja enamusrahvusesse kuuluvate isikute täielikku ja tegelikku võrdsust. Seejuures arvestavad nad vähemusrahvusesse kuuluvate isikute täielikku ja tegelikku võrdsust. Seejuures arvestavad nad vähemusrahvusesse kuuluvate isikute konkreetset olukorda.

3. Lõike 2 kohaselt võetud meetmeid ei käsitata diskrimineerimisena.

Nõuandekomitee on oma teises arvamuses toonud välja, et asjaomased asutused ja seadusandlik võim peaksid kiirendama uue diskrimineerimisevastase õigusakti vastuvõtmist ja tagama, et kodakondsuse alusel diskrimineerimise korral oleksid olemas adekvaatsed õiguslikud tagatised ja menetlused.

Valitsus soovib veel kord rõhutada, et võrdne kohtlemine on tagatud põhiseadusega. Eesti esimeses ja teises aruandes on esitatud ülevaade õigusaktidest, millel on kokkupuuteid võrdõiguslikkuse temaga, samuti on varasemates aruannetes välja toodud põhiseaduse asjakohased paragrahvid. Eelmise aruande esitamise ajast on siiski nii õigusakte kui ka praktikat muudetud, mida siinkohal kajastatakse.

Valitsusel on hea meel välja tuua, et **võrdse kohtlemise seadus**¹ jõustus 1. jaanuaril 2009. Seaduse eesmärk on tagada isikute kaitse diskrimineerimise eest rahvuse (etnilise kuulumise), rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel. Eelnõu reguleerimisala määramisel on lähtutud nõukogu direktiividest 2000/43/EÜ ja 2000/78/EÜ. Defineeritakse nii otsene kui ka kaudne diskrimineerimine. Eelnõu sätestab võrdse kohtlemise põhimõtted, ülesanded võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamisel ja edendamisel ning diskrimineerimisvaidluste lahendamise. Seadus ei käsitle soolist diskrimineerimist, mis on soolise võrdõiguslikkuse seaduse reguleerimisalas. Võrdse kohtlemise seaduse koostamisel lähtuti ÜRO 1965. aasta rahvusvahelisest konventsioonist rassilise diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimisest ning eestpool mainitud, mille kohaselt ei kuulu nende õigusaktide reguleerimisalasse vahetegemine kodakondsuse alusel.

Vabariigi Valitsus soovib rõhutada, et Eestis asuvatel määratlemata kodakondsusega isikutel on valdavalt samad õigused ja vabadused nagu Eesti kodanikel (erinev on vaid hääleõigus Eesti kõrgeima seadusandliku organi valimisel). Kõikidel inimestel on õigus pöörduda kohtusse enda õiguste kaitseks põhiseaduse § 15 alusel, kusjuures see põhiseaduse võrdse kohtlemise säte ei ole ammendava loeteluga. Iga ministerium jälgib oma valitsemisalas võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamist ja edendamist ning teeb sellekohast koostööd teiste isikute ja asutustega. Võrdse kohtlemise alase tegevuse koordineerimine on Sotsiaalministeeriumi ülesanne.

¹ Võrdse kohtlemise seadus (terviktekst oktoober 2009) :
<http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/paraframe.asp?loc=text&lk=et&sk=en&dok=XXXX006K1.htm&query=v%F5rdse%20kohtlemise&tyyp=X&ptyyp=RT&pg=1&fr=no>

Soolise võrdõiguslikkuse seaduse alusel loodud soolise võrdõiguslikkuse volinik sai võrdse kohtlemise seaduse alusel ka selle seaduse järelevalve pädevuse. Võrdse kohtlemise seaduse kohaselt volinik:

- 1) jälgib võrdse kohtlemise seaduse ja soolise võrdõiguslikkuse seaduse nõuete täitmist;
- 2) nõustab ja abistab isikuid diskrimineerimist käsitlevate kaebuste esitamisel;
- 3) annab arvamusi võimaliku diskrimineerimise asetleidmise kohta isikute avalduste alusel või talle laekunud teabe põhjal omal algatusel;
- 4) analüüsib seaduste mõju meeste ja naiste seisundile ühiskonnas;
- 5) teeb ettepanekuid Vabariigi Valitsusele ja valitsusasutustele, samuti kohaliku omavalitsuse üksustele ning nende asutustele õigusaktide muutmise ja täiendamise kohta;
- 6) nõustab ja teavitab Vabariigi Valitsust ja valitsusasutusi ning kohaliku omavalitsuse üksuste asutusi käesoleva seaduse ja soolise võrdõiguslikkuse seaduse rakendamist käsitlevates küsimustes;
- 7) avaldab aruandeid soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamise kohta;
- 8) teeb koostööd teiste isikute ja asutustega soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise edendamisel;
- 9) võtab tarvitusele meetmeid võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks.

Nõuandekomitee on soovitanud, et töölepingu seaduse rakendamisel peaks tagama, et rahvusvähemustesse kuuluvatele isikutele ei seataks tööturul ebakohaseid takistusi.

Valitsus teatab, et lisaks võrdse kohtlemise seadusele on vastu võetud ka uus **töölepingu seadus**, mis asendab vananenud 1992. aasta töölepingu seaduse. Seadus sätestab ka võrdse kohtlemise põhimõtte, mille kohaselt peab tööandja tagama töötajate kaitse diskrimineerimise eest, järgima võrdse kohtlemise põhimõtet ning edendama võrdõiguslikkust vastavalt võrdse kohtlemise seadusele ja soolise võrdõiguslikkuse seadusele.

Inimõiguste Teabekeskus tunnistas oma kirjas võrdse kohtlemise seaduse vastuvõtmise oluliseks sammuks rassi ja rahvuse tunnusel diskrimineerimise väljajuurimiseks, kuid osutab, et võimude huvi seaduse kohaldamise vastu on seni olnud ebapiisav. Tutvustamiseks võrdse kohtlemise seadust ja muid võimalusi kaitseks diskrimineerimise vastu on Kultuuriministeeriumil, Sotsiaalministeeriumil ning soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise volinikul kavas viia läbi teavituskampaania.

Lisaks volinikule on võrdse kohtlemise põhimõtte rakendamine alates 2004. aastast ka õiguskantsleri pädevuses.

Nõuandekomitee soovitusel järgi peaksid asjaomased asutused tagama, et elamislubade väljaandmise otsustamisel pööratakse vajalikku tähelepanu asjaomaste isikute õigustele, sealhulgas eraelu ja kodu austamisele. Järgnevalt anname ülevaate sellekohastest seadusemuudatustest ning kohtupraktikast.

1. juunil 2006 jõustusid **välismaalaste seaduse muudatused**, mille eesmärgiks oli ühtlustada kolmanda riigi kodanikust pikaajalise elaniku ja Euroopa Liidu liikmesriigi kodaniku õiguslik staatus ning sotsiaalsed tagatised. Seaduse muudatuste eesmärgiks on luua Euroopa Liidu liikmesriigi territooriumil seaduslikult elavatele kolmandate riikide kodanikele liikmesriigi kodanikega võimalikult sarnased tingimused elamiseks ja töötamiseks liikmesriigis.

Samuti jõustus siis pikaajalise elaniku elamisloa regulatsioon ning kaotati ära varasemad alalise elamisloa sätted. Pikaajalise elaniku elamisloa kehtivusaeg on alaline nagu varem alalisel elamisloal. Kõik isikud, kellel oli alaline elamisluba, loeti automaatselt pikaajalise elaniku elamisloa omanikeks (dokumentide väljavahetamise kohustust isikutel ei tekkinud). Nimetatud muudatuste alusel kadus ka piirang, mille järgi teatud isikurühmadele (nt erusõjaväelased) ei anta pikaajalise elaniku elamisluba. Pikaajalise elaniku elamisloa andmisest on võimalik keelduda, kui on tõendatud, et konkreetne isik kujutab endast tõsist ohtu riigi julgeolekule või avalikule korrale. Nii tähtajalise elamisloa kui ka pikaajalise elaniku elamisloa väljastamise otsustamisel pööravad asjaomased asutused tähelepanu isiku õigustele (õigus perekonnaelule, seotus Eestiga, võimalus asuda elama teise riiki jne).

Välismaalaste seaduse kohaldamine on olnud mitmel korral ka Riigikohtu otsustamisel. Mitmes kaasuses on arutatud näiteks kinnipeetavale elamisloa andmisest keeldumise tagajärgede üle, võttes arvesse, et enne tähtaega saab vabastada ainult elamisloaga välismaalast. Riigikohus on lahendis nr 3-3-1-6-06 sedastanud: „Elamisloa taotluste läbivaatamise praktika ei tohi kujundada olukorda, kus tingimisi enne tähtaja lõppemist vangistusest vabastamise avalduste läbivaatamisel diskrimineeritakse välismaalasi. [--] Vabadusekaotuslikku karistust kandvale välismaalasele elamisloa andmisest keeldumine võib teatud tingimustel rikkuda isiku õigusi, sealhulgas ka õigust elada perekonnaelu Eestis.“ Kohus konkretiseeris enda varasemat väljaütlemist lahendis 3-3-1-53-06, kus ta leidis, et Kodakondsus- ja Migratsiooniametil ei ole pädevust kaaluda tähtajalise elamisloa taotluse üle otsustamisel isiku ennetähtaegse vabastamise võimalikkust. Samas peab Kodakondsus- ja Migratsiooniamet arvestama, et isikul on subjektiivne õigus, et tema ennetähtaegse vabastamise taotlus läbi vaadatakse. Seega peab Kodakondsus- ja Migratsiooniamet tähtajalise elamisloa taotluse üle otsustamisel inimväärikuse ja füüsilise vabaduse kaitse huvides esialgu kaaluma isiku väljasaatmist, sest juhul, kui isikule elamisluba ei anta ja ta vabaneb vanglast, tuleb ta välja saata. Kui kaalumise tulemusel selgub, et väljasaatmine on perspektiivitu, tuleb elamisluba anda, hoolimata sellest, et seadus lubab elamisloa anda üksnes erandkorras. Selline regulatsioon tagab kinnipeetava õiguse ennetähtaegse vabastamise taotluse läbivaatamisele.

Samuti on Riigikohus leidnud lahendis nr 3-3-1-73-07, et ettenägematu sündmuse tagajärjel isiku lahtikiskumine keskkonnast, millega tal on tihedad sidemed, kujutaks endast intensiivset sekkumist eraelu puutumatusse. Konkreetnes kaasuses keelduti välismaalase elamisluba pikendamast, sest tema Eesti kodanikust abikaasa ei esitanud kohustuslikku kirjalikku selgitust. Seejuures oli politsei tunnistanud abikaasa teadmata kadunuks. Riigikohus leidis, et isikul on tugevad sidemed siinse elukeskkonnaga ja selline ootamatu sündmus ei saa olla põhjuseks, miks isik peab need sidemed katkestama.

Lisaks nimetatud kaasustele on Riigikohus mitmes teises otsuses andnud juhtnööre Kodakondsus- ja Migratsiooniametile, et elamislubade väljaandmise otsustamisel tuleb pöörata tähelepanu asjaomaste isikute õigustele, sealhulgas eraelu ja kodu austamisele.

Nõuandekomitee on soovitanud Eestil muuta kodakondsus kättesaadavamaks ja võimaldada rohkem tasuta eesti keele õpet kõigile isikutele.

Võrreldes eelmise aruandega ei ole kodakondsuse saamise põhialuseid muudetud. Küll on võetud meetmeid, et suurendada määratlemata kodakondsusega isikute huvi Eesti kodakondsuse taotlemise vastu ning lihtsustatud kodakondsuse taotlemise protseduuri. Siinkohal soovib valitsus anda ülevaate asjakohastest meetmetest, mis tulenevad Rahvastikuministri Büroo,

kodanikuühiskonna ning ekspertide koostöös valminud lõimumiskavast² aastateks 2008–2013. Valitsus kinnitas kava 10. aprillil 2008.

Lõimumiskava on jaotatud kolme valdkonda: sotsiaalne ja majanduslik lõimumine, õiguslik ja poliitiline lõimumine ning hariduslik ja kultuuriline lõimumine. Igas valdkonnas on kindlaks määratud konkreetsed eesmärgid ja tegevused.

Lõimumiskava vaatleb integratsiooni kui olulist küsimust, mis hõlmab tervet ühiskonda. Kava eesmärk on saavutada olukord, kus kõik Eesti alalised elanikud, olenemata nende rahvuslikust päritolust, tunnevad end Eestis kindlalt, oskavad riigikeelt, jagavad põhiseaduses sätestatud väärtushinnanguid ning on võimelised osalema riigi sotsiaalses, majanduslikus ja kultuurielus. Igapäevane on tagatud õigus säilitada ja arendada oma keelt ja kultuuri.

Lõimumise eesmärk on tugevdada ühtse Eesti riigi identiteeti, arendada Eesti püsielanike jaoks riigi ühistähendust, mis põhineb Eesti kui demokraatliku õigusriigi põhiseaduslikel väärtustel, Eesti kodanikuks olemise väärtustamisel ning igapäevase panuse tunnustamisel ühiskonna arendamisse, aktsepteerides samal ajal kultuuride erinevust.

Integratsiooni vaadeldakse kui kahepoolset protsessi. Edukas lõimumine sõltub eestlaste ja teiste Eestis esindatud rahvusrühmade vahelisest kontaktide astmest. Siiani on lõimumine kuulunud pigem riigi tegevusvaldkonda ning kohalike omavalitsuste roll on jäänud tagasihoidlikuks. Eesmärgiks on tuua välja integratsiooni piirkondlikud erinevused ja tugevdada koostööd kohalike omavalitsustega.

Lõimumispoliitika nurgakiviks on vajadus julgustada rahvusvähemusi tegusamalt osalema sotsiaalses ja poliitilises elus ning panna suuremat rõhku võrdsele kohtlemisele.

Lõimumiskava seab eesmärgiks jõuda aastaks 2013 olukorda, kus:

- a. eesti keele oskus inimeste hulgas, kelle emakeel ei ole eesti keel, on kõigil tasemetel paranenud;
- b. eri emakeelega inimeste kontaktid ja suhtlus on suurenenud ning erinevused eesti- ja muukeelsete elanike osalemises kodanikuühendustes ja avalikus sfääris on vähenenud;
- c. määratlemata kodakondsusega isikute osakaal Eesti elanike hulgas on püsivalt vähenenud;
- d. valdav osa eri rahvustest Eesti elanikke usaldavad üksteist ja Eesti riiki;
- e. enamik inimestest, kelle emakeel ei ole eesti keel, saab regulaarselt infot eestikeelse meedia kaudu ja usaldab seda;
- f. erinevused tööhõives ja sissetulekutes eri rahvusest töötajate vahel on vähenenud.

Kooskõlas lõimumiskava eesmärkidega on käivitatud mitmeid naturalisatsiooni eeliseid tutvustavaid kampaaniaid, et tõsta inimeste teadlikkust ja motivatsiooni. Teavitussüritused on olnud tõhusad, sest määratlemata kodakondsusega isikute arv on tunduvalt vähenenud.

² Lõimumiskava 2008 – 2013: http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Loimumiskava_2008_2013.pdf

Kui 2004. aasta novembri algul elas Eestis 155 820 määratlemata kodakondsusega isikut, siis 31. detsembri 2009. aasta seisuga on nende arv vähenenud 104 852 isikuni.

Tabel: Naturaliseerumise teel Eesti kodakondsuse saanud isikute arv.

1992 – 5 421	2001 – 3 090
1993 – 20 370	2002 – 4 091
1994 – 22 474	2003 – 3 706
1995 – 16 674	2004 – 6 523
1996 – 22 773	2005 – 7 072
1997 – 8 124	2006 – 4 753
1998 – 9 969	2007 – 4 228
1999 – 4 534	2008 – 2 124
2000 – 3 425	2009 – 1 670
Kokku:	151 021

Kuigi kodakondsuse seadusest tulenevalt on alla 15-aastasele alaealisele Eesti kodakondsust võimalik taotleda lihtsustatud korras, ei tea kõik lapsevanemad oma õigusi ja võimalusi. Seetõttu alustati 2007. aastal aktiivset teavituskampaaniat, mille eesmärk on vähendada määratlemata kodakondsusega laste arvu. Sihtrühmaks on võetud määratlemata kodakondsusega alla 15-aastased isikud nende sünnist alates ning nende vanemad. Praegu kavandatakse teavitustöö veelgi tõhusamaks muutmist ning võimaluste leidmist, et nõustada määratlemata kodakondsusega isikuid personaalselt. Isiklik lähenemine hõlmab ka näiteks Kodakondsus- ja Migratsiooni ametnike vestlusi määratlemata kodakondsusega laste vanematega. Samuti saadetakse selliste laste vanematele siseministri allkirjaga kiri, milles selgitatakse kodakondsuse taotlemise võimalusi. Nimetatud lähenemisviis on saanud väga positiivset tagasisidet ja tõstnud ka alla 15-aastaste laste naturaliseerimise tempot (933 taotlust 2008 aastal, 1062 taotlust 2009. aastal).

2009. aastal käivitati projekt „Kodakondsus- ja Migratsiooni ameti ning Rahvastikuregistri vahelise andmevahetuse arendamine“, mille eesmärk on saada andmed kõigi Eestis sündinud laste ja nende vanemate kohta ning saadud andmete alusel alustada vastsündinud laste vanemate teavitamist vajadusest seadustada oma laste Eestis elamine. Projekti kaudu on kavas selgitada määratlemata kodakondsusega laste vanematele, et neil on võimalus taotleda oma lapsele Eesti kodakondsust lapse esimese eluaasta jooksul ilma, et nad peaksid eelnevalt taotlema lapsele elamisluba või elamisõigust.

Lisaks on alates 2008. aasta oktoobrist käivitatud infotunnid vene õppekeelega koolides. Infotundides jagatakse Eesti kodakondsuse eelseid tutvustavaid büulletääne ning selgitatakse eri vanuserühmadele Eesti kodakondsuse saamise võimalusi. Infot jagatakse 61 koolis.

Kõigist kodakondsuse taotlejatest moodustavad alla 15-aastased enamiku ja kodakondsuse andmisest keeldumise juhtumeid nende puhul praktiliselt ei esine. Seega saavad Eesti kodakondsuse enamasti kõik alla 15-aastased lapsed, kellele nende vanemad on otsustanud seda taotleda. Vaid üksikutel juhtudel on tulnud taotluse menetlus lõpetada põhjusel, et last ei vabastata tema senisest kodakondsusest.

Eeltoodust tulenevalt on pidevalt vähenenud määratlemata kodakondsusega alla 15-aastaste laste hulk. Kui 2005. aastal oli selliseid lapsi 6451, siis 2009. aasta 30. septembri seisuga elas Eestis 2305 alla 15-aastast määratlemata kodakondsusega last.

8. juulil 2006 jõustus kodakondsuse seaduse muudatus, millega nähti ette kaalutusõiguse teostamise õigus Vabariigi Valitsusele Eesti kodakondsuse andmisel ja taastamisel isikule, keda on korduvalt karistatud tahtlike kuritegude toimepanemise eest ja kelle karistus on kustunud. Eesmärgiks oli vältida kaalutusõiguse puudumise tõttu isikule Eesti kodakondsuse andmisest keeldumisel ebaproportsionaalseid otsuseid. Vabariigi Valitsuse poolt kaalutusõiguse teostamine annab võimaluse hinnata kuriteo ohtlikkust ja kriminaalseadusega kaitstavat väärtust kodakondsuse andmise otsustamisel.

2008. aastal käivitati kodakondsustunnistuste kätteandmise pidulike tseremooniate traditsioon, mille eesmärgiks on kodanikuuhkuse ja kodanikuks olemisega kaasnevate õiguste ja kohustuste parem teadvustamine. Aastal 2008 toimus Eestis 10 ja aastal 2009 19 pidulikku kodakondsustseremonia üritust. Kodakondsustunnistused anti üle kahe aasta jooksul 855 tseremooniatel osalenud Eesti kodanikule.

25. septembril 2008 kinnitas Vabariigi Valitsus oma määrusega nr 143 „Kodakondsuse taotleja Eesti Vabariigi põhiseaduse ja „Kodakondsuse seaduse“ tundmise eksami läbiviimise korra“, mis jõustus 1. märtsil 2009. Uue eksamimudeliga muudeti eksam ning selle ettevalmistamine sisulisemaks ja praktilisemaks. Uue korra järgi pööratakse tähelepanu eelkõige põhiseaduse rakendamisele igapäevaelus ning seaduse tähenduse ja põhimõtete tundmisele. Eksamiküsimused on muudetud sisukamateks, kuid samal ajal kergemini mõistetavateks, et nad oleksid sõnastatud arusaadavalt ka piiratud keeleoskusega isikutele. Eksamiküsimused on nüüdsest valikvastustega. Eksamiküsimustele on loodud spetsiaalne eksamit ja selle teemavaldkondi tutvustav käsiraamat, mis on tasuta kättesaadav paberkanalil ning Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse veebilehel, samuti on saadaval käsiraamatu tõlked vene ning inglise keelde. Eksaminandidele on kättesaadavad ka eestikeelsed Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tekstid ning spetsiaalsed eksamiteemalised eesti-vene ning eesti-inglise sõnaraamatud. Kõikidel soovijatel on võimalik osaleda ka tasuta eksamieelsetel avalikel konsultatsioonidel, kus antakse ülevaade eksami korraldusest ja sisust ning lahendatakse läbi eksami näidistestid.

Uue võimalusena on antud eksaminandile õigus esitada vaie oma eksamitulemuse kohta. Uus määrus annab ka võimaluse eksameid läbi viia vajadusest tulenevalt, määrates üksnes minimaalse eksamite arvu aastas (12 eksamit). Vana redaktsiooni kohaselt võis eksameid korraldada ühe korra kuus, kuid vajadus nende järele oli märkimisväärselt suurem.

Uue määrusega muudeti ka sätteid kodakondsuse taotleja eksami ning gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse riigieksami või põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksami ühitamise kohta. Nüüd ei mõjuta Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksami tulemus enam riigieksami või põhikooli lõpueksami tulemust ja sellega innustatakse valima ühitatud eksamit.

Lisaks tasuta avalikele konsultatsioonidele alustas Integratsiooni Sihtasutus 2009. aasta aprillist ka Eesti Vabariigi põhiseaduse ja kodakondsuse seaduse tundmise eksami ettevalmistuskursuste korraldamist. Kursus on tasuta ja koosneb 12 akadeemilisest tunnist.

Samuti on alates maist 2009 avatud tasuta infotelefon, kust saab teavet nii Eesti kodakondsuse taotlemise kui ka eesti keele õppimise võimaluste kohta.

Laiendatud on ka eesti keele tasuta õppimise võimalusi. Lisaks kodakondsuse seaduses ette nähtud keeleõppe kulude hüvitamise korrale, mille kohaselt kompenseeriti keeleõppe kulud eesti keele eksami ning põhiseaduse ja kodakondsuse eksami positiivselt sooritanutele, käivitus 2009. aasta sügisest Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise Fondi rahastatav programm. See võimaldab anda eesti keele kursusi kõikidele määratlemata kodakondsusega või kolmandate riikide kodanikele, olenemata sellest, kas nad teevad kodakondsuse eksamit või mitte. Keelekursused on tasuta ning mõeldud eelkõige Harjumaa ja Ida-Virumaa elanikele. Sellega arvestatakse täielikult nõuandekomitee soovitusi ning võetakse eesmärgiks laiem integratsioon, mitte ainult kodakondsuse taotlemine. Eraldi programmid on ka tööalase eesti keele oskuse arendamiseks (vt edaspidi).

Nõuandekomitee on soovitanud, et asjaomased asutused loovad ja rakendaksid eriprogramme peamiselt rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute sotsiaalse tõrjutuse ja selle mõjudega tegelemiseks.

Eesti riiklik integratsiooniprogramm 2000–2007 ei sisaldanud tegevusi sotsiaalse ja majandusliku lõimumise valdkonnas. Programmi täitmise kogemused ning tehtud uuringud ja analüüsid viitasid aga vajadusele eraldi planeerida sotsiaalset ja majanduslikku lõimumist toetavad tegevused ning uues arengukavas on need ette nähtud. Valdonna eesmärk on tagada kõigile Eesti elanikele majanduslikuks eneseteostuseks ning sotsiaalseks toimetulekuks võrdsed võimalused, sõltumata rahvusest, emakeelest või elukohast. See tähendab, et ühegi Eesti elaniku edukus tööturul ei sõltu rahvusest, igapäev on võimalik omandada haridussüsteemis oskused ja teadmised (sh karjäärivalikute kohta), mis vastavad tööturu nõuetele, ning ümber- ja täiendusõpe pakub lisavõimalusi oma konkurentsivõime parandamiseks tööturul.

Valitsus märgib, et sotsiaalteenuste pakkumisel tuleb ühelt poolt arvestada eri emakeelega riskirühmade vajadusi, teisalt ei ole vaid rahvuse järgi eriabinõude rakendamine õigustatud, sest see soodustaks elanikkonna jaotamist rahvuse põhjal. Nii on riigi ja kohalike omavalitsuste üldmeetmete rakendamisel oluline teada vajaduste ja probleemide piirkondlikke iseärasusi ning selle alusel suunata vajaduse korral riskipiirkondadesse proportsionaalselt enam vahendeid.

Sotsiaalministeerium pöörab tööturu teenuste osutamisel täiendavat tähelepanu nendele piirkondadele, kus töötuse määr on suurem. Mitte-eestlastest elanikkond on kontsentreerunud Ida-Viru maakonda, kus töötuse tase on võrreldes Eesti keskmisega kõrgem. Olukorra parandamiseks on Integratsiooni Sihtasutus ellu viinud mitmeid projekte, mille sihtrühmaks on muukeelsed elanikud ja eesmärgiks nende võimaluste parandamine töö leidmisel.

Integratsiooni Sihtasutuse rakendatavad projektid „Muukeelsete noorte töötusrisi vähendamine Ida-Virumaal, Tallinnas ja Harjumaal läbi eesti keele õppe ja erialase ümber- ja täiendõppe” ja „Muukeelsete töötute täiendkoolitus ja keeleõpe“ püüavad tuua mitme riskiga (keele, vanuse, asukoha alusel) töötuid tööturule, luues seega eeldused ja võimalused nende inimeste paremaks integreerumiseks Eesti ühiskonda. Projekte rahastati Eesti riigi eelarvest ja Euroopa Sotsiaalfondist. Samuti teeb Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ettevalmistusi, et riik saaks osaleda loodavates sihtasutustes, mille eesmärgiks on koondada, koordineerida ja arendada Ida-Virumaa tööstusparkide loomist. Nende loomine aitab kaasa nii tööstuse kui ka piirkonna arengule.

Kõrvalmeetmena on käimas keeleõppeprogramm „Keeleõppe arendamine 2007–2010”, mis on loodud „Riikliku struktuurivahendite kasutamise strateegia 2007–2013” ja sellest tuleneva rakenduskava „Inimressursi arendamine” alusel prioriteetse suuna „Elukestev õpe” meetme

„Keeleõppe arendamine” rakendamiseks. Koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga loob Integratsiooni Sihtasutus 12 tegevuse kaudu eri sihtrühmadele uusi eesti keele õppimise võimalusi. Keeleõppe arendamise programmi tulemusel luuakse kõigile Eesti elanikele võrdsed võimalused omandada haridus ja tulla toime tööturul emakeelest, vanusest ja rahvusest sõltumata. Keeleõppe arendamise programmi sihtrühmadeks on:

- alates 14. eluaastast õpilased, kelle emakeel ei ole eesti keel;
- pedagoogid ja ametnikud, kes töötavad nende õpilastega, kelle emakeel ei ole eesti keel;
- eesti keelt ebapiisavalt valdavad töötavad inimesed.

Programmi raames kompenseeritakse keeleõppekulud kõigile täiskasvanutele, kes on õppinud eesti keelt täiendkoolitustel. Sama programmi raames toetatakse täiendavat eesti keele õpet kutseõppeasutuste õppuritele ja kõrgkoolide üliõpilastele. Eraldi tegevusena korraldatakse tasuta keeleõpet avaliku sektori töötajatele, sh haridusasutuste töötajatele.

Samuti peaks nõuandekomitee arvates olema HIV/AIDS tõkestamine ja ravi valitsuse tähtsaim prioriteet.

Valitsus kinnitab, et HIV/AIDS tõkestamine ja ravi on valitsuse prioriteet ja selles suhtes on tehtud ka märgatavaid edusamme. Sotsiaalministeeriumi ja mittetulundusühingute kaudu on ennetustegevuse materjalid kättesaadavad ka vene keeles. HIV/AIDS ennetamise koordineerimiseks on valitsus vastu võtnud vastu mitmeid programme ja tegevuskavasid. 1. detsembril 2005 kinnitas Vabariigi Valitsus riikliku HIV ja AIDS strateegia aastateks 2006–2015 ning selle tegevuskava aastateks 2006–2009³. HIV ja AIDS strateegia aastateks 2006–2015 käsitleb HIV-epideemia leviku peatamisel ning epideemia mõjude leevendamisel Eesti ühiskonnale järgnevat tegevusvaldkondi: ennetustegevus eri sihtrühmade seas, HIV testimine ja nõustamine; HIV ja AIDSga inimestele suunatud ennetus, ravi ja hoolekanne; seire ja hindamine ning inim- ja organisatoorse ressursi arendamine. Strateegia üldeesmärk on saavutada püsiv langustendents HIV-nakkuse levikus. Seejuures on eesmärk aastaks 2015 uute HIV-nakkuse juhtude arvu vähenemine 100 000 elaniku kohta 20-ni (2004. aasta näitaja 55) ning strateegia abil ära hoida epideemia generaliseerumine (st HIV nakatunud rasedate osakaal kõigist rasedatest peab jääma alla 1%, aastal 2004 oli see näitaja 0,5%). Riiklik strateegia toob eraldi ka välja, et uute HIV-juhtude hulgas on ülekaalus venekeelsed noored, mistõttu on oluline teha tugevamat ennetustööd rahvusvähemuste seas. See tähendab, et tervistsäästva käitumise kujundamise ja riskikäitumise muutmise motiveerimise alased teadmised, info ja koolitus peavad jõudma võrdselt nii vene kui ka eesti keelt kõnelevate Eesti noorteni.

HIV ennetustegevusele pööratakse erilist tähelepanu ka vanglates. Kõik vanglasse saabuvad kinnipeetavad läbivad esmase tervisekontrolli. Sellega tehakse kindlaks võimalikud haigused, sealhulgas nakkushaigused, nagu tuberkuloos, hepatiit ja HIV, ning vajaduse korral määratakse edasine ravi. HIV/AIDS ennetus vanglates toimub riikliku strateegia kohaselt. Kõikides vanglates on olemas HIV diagnostika esmalaborid, tervishoiutöötajad viivad läbi vabatahtlikku testimist ja nõustamist. Sellise tervishoiusüsteemi korralduse tõttu HIV vanglates enam ei levi. 2007. aastal sai Tartu Vangla HIV-teemaline projekt Maailma Terviseorganisatsioonilt parima praktika auhinna seoses HIV-vastase võitlusega ning HIV-positiivsetele pakutava arstiabiga.

³ Lisatud: Dokument, eesti keeles:

http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Tervisevaldkond/Tervisepoliitika/HIV_ja_AIDSi_strateegia_2006-2015.pdf

Nõuandekomitee on osutanud vajadusele koguda rohkem teavet rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute suure osakaalu kohta kinnipeetavate hulgas.

Eesti vanglates ei peeta kinnipeetavate üle arvestust keele alusel. Kodakondsuse kaupa uuriti vanglapopulatsiooni 2007. aasta lõpus. Leiti, et teiste riikide kodanike esindatus kinnipeetavate hulgas on madalam kui rahvastikus tervikuna, kodakondsuseta isikute hulk kinnipeetavate hulgas aga on sarnane proportsioonidega kogu rahvastiku hulgas 1990. aastal. Kui 1990. aastatega võrreldes on määratlemata kodakondsusega isikute arv Eesti rahvastikus oluliselt vähenenud, siis kinnipeetavatel on kodakondsuse saamisega seotud toimingute tegemine raskendatud. Viimastel aastatel on kuritegudes kahtlustatavate ja süüdimõistetute jaotus kodakondsuse kaupa tunduvalt sarnasem kogu rahvastiku jaotusele kui jaotusele kinnipeetavate hulgas.

Eesti keele kursused toimuvad endiselt ka kinnipeetavatele ja nendel osalemine on tasustatav..

Nõuandekomitee on soovitanud uurida, kuidas raamkonventsiooni põhimõtted kajastuvad korrapärase erinevates staadiumides. Seda on kajastatud artiklite 6 ja 10 all.

Artikkel 5

1. Pooled kohustuvad looma eeldusi, mis on vajalikud vähemusrahvustesse kuuluvatele isikutele oma kultuuri alalhoidmiseks ja arendamiseks ning identiteedielementide, nimelt religiooni, keele, traditsioonide ja kultuuripärandi säilitamiseks.

2. Pooled hoiduvad sellisest poliitikast ja tegevusest, mille eesmärk on vähemusrahvustesse kuuluvate isikute assimileerimine vastu nende tahtmist, ning kaitsevad neid isikuid mis tahes niisugusele assimileerimisele suunatud tegevuse eest, eiramata seejuures poolte üldise integratsioonipoliitikaga kooskõlas rakendatavaid meetmeid.

Nõuandekomitee on soovitanud, et Eesti peaks jätkama rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikute algatuste toetamist ja otsima lisavõimalusi pidevat toetust vajavate tegevusalade põhirahastamiseks.

Rahvusvähemuste keele ja kultuuri arendamise meetmete raamdokument on Eesti lõimumiskava 2008–2013, mille eesmärk on toetada iga püsielaniku kuuluvust Eesti ühiskonda ühiste väärtuste jagamise ning riigikeele valdamise kaudu. Eduka lõimumise tulemusena saab igäüks ennast teostada ning tunneb end turvaliselt, osaledes ühiskonna majandus-, sotsiaal-, poliitilises ja kultuurielus. Eestis on tagatud võimalused kõnelda teisi keeli ja arendada rahvuskultuure.

Lõimumiskava on kultuurivaldkonnas seotud eri rahvuste kultuuriasutuste põhitegevuse – kultuuripärandiprogrammide, eesti kultuuri taastootmise ja tutvustamise toetamisega kõikjal Eestis, eesmärgiga väärtustada Eestis kultuurilist mitmekesisust. Toetatakse eri rahvuste kultuuriseltse, rahvuskoolide tegevust ja rahvuskultuuri pühapäevakoole ning oma kultuurilis-keelelise identiteedi säilitamist (sh eri rahvuste keelt ja kultuuri käsitlevate õppe- ning tutvustava materjali väljatöötamine). Kavandatud on kohaliku tasandi sihtrühmi koolitada ja teavitada uusimmigrantide lõimimise teemal.. Kultuurivaldkonnas on eesmärk tagada kõigile Eesti elanikele tingimused oma keele ja kultuuri säilitamisel. Kultuuriministeerium toetab tegevusi, mis soodustavad rahvusvähemuste kultuurilist mitmekesisust ja sidemeid päritolumaaga. Uues lõimumiskavas on aga suuremat tähelepanu pööratud eri rahvuste esindajate kaasamisele eesti kultuuriellu ning eesti- ja venekeelse elanikkonna ühise inforuumi

laiendamisele. Oluline läbiv tegevus on eestlaste ning teiste rahvuste kontaktide tihendamise ning ühistegevuse toetamine.

Kooskõlas lõimumiskava eesmärkidega on põhikooli riiklik õppekava täienenud mitmekultuurilist keskkonda ja oma kultuuri väärtustavate läbivate teemade õpetamist toetavate programmidega. Põhjalikumate tegelemist kultuurilise mitmekesisuse teemaga nõuab ka 23. novembril 2006 valitsuses heaks kiidetud ja 2007. aasta märtsis Eesti suhtes jõustunud UNESCO kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse kaitse ja edendamise konventsioon, millega on liitunud üle 50 riigi. Kultuuriministeeriumi juurde on loodud 2007. aastal kultuurilise mitmekesisuse osakond, mis hõlbustab selle valdkonna tööd ning kultuuriseltside ja riigi koostööd.

2008. aastal muudeti Rahvastikuminiistri Büroo eestvedamisel ning rahvusvähemuste organisatsioonidelt laekunud ettepanekute ja kohtumiste käigus kogutud informatsiooni põhjal Integratsiooni Sihtasutuse baasfinantseerimise tingimusi, mille raames pakutakse toetust rahvuskultuuri säilitamiseks ja arendamiseks.

Lähtuvalt endise baasfinantseerimise süsteemiga rahulolematute rahvusorganisatsioonide 2008. aasta suvel esitatud ettepanekutest muudeti rahastamine katusorganisatsioonikeskseks. See vähendab bürokraatiat, kiirendab taotluste menetlust ning võimaldab korraldada ka järjekindlat toetust ja põhirahastamist vajavat tegevust, nagu on soovitanud nõuandekomitee.

Eesti Ukrainlaste Kongress märkis oma arvamuses käesoleva aruande projekti kohta, et vaatamata rahvuskultuuri ühingute baasfinantseerimise küsimuse arutamisele nende esindajatega ning mitmele läbiviidud muudatusele vajab baasfinantseerimise süsteem täiendavat läbitöötamist.

Alates 2008. aastast toimub ka rahvusvähemuste katusorganisatsioonide hindamine. Selle põhieesmärk on hinnata organisatsioonide tegevuse seost rahvusvähemuste kultuuriga. Hindamine on kohustuslik neile, kes taotlevad baasfinantseerimist Integratsiooni Sihtasutusest. Hindamiskomisjon oli moodustatud Kultuuriministeeriumi, Haridus- ja Teadusministeeriumi, Integratsiooni Sihtasutuse, Rahvastikuminiistri Büroo, Tallinna Linnavalitsuse ja Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu esindajatest. Hindamistulemused esitati taotlejatele vahetult kohtumisel. Samuti oli taotlejatel võimalus küsimuste korral esitada lisateavet ning seega suurenes nende võimalus saada positiivne hinnang.

Esmaseks finantseerimiseks laekus taotlusi 288 organisatsioonilt. Hindamise läbis kokku 219 organisatsiooni, sealhulgas 17 katusorganisatsiooni. Atesteerimist ei läbinud 3 katusorganisatsiooni ja 66 organisatsiooni.

2008. aastal baasfinantseerimiseks eraldatud 3 900 000 krooni jagati kahes taotlusvoorus. Toetust said 146 organisatsiooni. Nagu varasematelgi aastatel eraldati oluline osa baastoetustest 18 katusorganisatsioonile. Riikliku programmi raames rahastatakse ka rahvuskultuuriseltside ja kunstikollektiivide projekte konkursside kaudu, et nad korraldaksid enda sisulist tegevust ja üritusi. 2008. aasta projektikonkursi raames toetati 30 projekti summas 882 100 krooni.

Aastal 2008 aastal toetas kultuuriministeerium rahvusvähemuste kultuuriseltselise toetusprogrammi projektikonkursi "Rahvusvähemuste kultuuriprojektide toetamine Eestis". Programmi eelarvest rahastati 47 rahvusvähemuse kultuuriseltsi projekti summas 1,4 miljonit eesti krooni. Rahvusseltside ja kultuurikollektiivide tegevust toetati ka Eesti Kultuurkapitali ja

Hasartmängumaksu Nõukogu finantsvahenditest. Lisaks toetas kultuuriministeerium kahte rahvusvähemustele suunatud meediaprojekti summas 300 000 krooni, mis olid suunatud positiivsete rollimudelite kujundamisele meedias.

2009. aastal riiklikest eelarvevahenditest baasfinantseerimiseks eraldatud 4 870 584 krooni jagati 146 organisatsioonile – toetust said 17 katus- ja 192 allorganisatsiooni)

2009. sügisel viis Kultuuriministeerium läbi ka rahvusvähemuste organisatsioonide hindamise. Atesteerimise voores läbisid 3 uut katus- ja 40 allorganisatsiooni, kes omavad õigust taotleda baasfinantseerimist aastaks 2010.

2009. a. töötati välja ja käivitus Peipsiveere kultuuriprogramm aastateks 2009-2012. Programmi Nõukogu otsusega rahastati 13 vanasuliste ja piirkonna vene vähemusega seotud kultuuriprojekti. Traditsiooniliselt toimusid rahvusvaheline vanasuliste festival „Peipus“ ja Peipsimaa kultuuripäevad, ilmusid mitmed uurimused vanasuliste kultuurist ja ajaloo kohta, samuti on plaadistatud nende laulupärand Narva folklooriansambel Suprjadki esituses.

2009. aastal Kultuuriministeeriumi toetusprogrammist rahastati 29 kultuuriprojekti summas 1 250 000 krooni.

Peale selle, Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise fondi 2007-2013 vahenditest, mille kaasfinantseerijaks Eestis on Kultuuriministeerium ja rakendajaks Migratsiooni ja Integratsiooni Sihtasutus, said toetust 12 rahvusvähemuste organisatsiooni summas 2 373 388 krooni läbi erinevate projektikonkursside.

Euroopa Kolmandate Riikide Kodanike Integreerimise fondi 2007-2013 vahenditest on toetatud üleriigilisi ja regionaalseid meediaprojekte (tele-, raadio- ja trükimeedia rahvusvähemustele) summas 8,2 mln. krooni.

2009.a. tähistati Eesti Rahvuste päeva Tallinnas (Vene Kultuurikeskuses) ja Kohtla-Järvel (Kohtla-Järve Kultuurikeskuses). 11. korda toimus Rahvusvaheline festival Slaavi Pärj, 5. korda – venekeelne teatrifestival "Kuldne Mask Eestis".

Lisaks toetab Kultuuriministeerium järjepidevalt rahvusvähemuste professionaalseid ja harrastusteatreid, kontserdikorraldajaid, muuseumi, kirjastamisprojekte, samuti rahvusvähemuste kirjandusürituste, festivalide jt kultuuriürituste korraldamist Eestis.

Igal aastal on toetatud programmist “Muusikafestivalid ja -konkursid” Vene Õigeusu Vaimuliku Muusika Festivali „Credo“, Narva Linna Sümfooniaorkestri tegevust, rahvusvahelist Jevgeni Mravinski nimelist muusikafestivali Narvas, Juudi Süvakultuuri Festivali Ariel. Vähemusrahvuste muusikaelu sündmusi toetab väga suures mahus ka Kultuurkapitali helikunsti sihtkapital.

Kultuuriministeerium toetab traditsiooniliselt venekeelsete kultuuriajakirjade "Võšgorod" ja "Tallinn" väljaandmist.

Samuti jätkati rahvusvähemusi tutvustava veebilehe www.rvke.ee arendustööd.

Rahvusvähemuste organisatsioonid on positiivselt ära märkinud rahvusvähemuste küsimustega tegelevate nõuandlike organite, nagu Kultuuriministeeriumi rahvusvähemuste

konsultatsiooninõukogu ja Tallinna Linnavalitsuse juures tegutseva konsultatsiooninõukogu loomist ning ümarlauarutelude korraldamist rahvusvähemuste esindajatega riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutustes.

Järgmiseks anname ülevaate konkreetsetest tegevustest Eesti rahvusvähemuste kultuuri ja keele toetamiseks ja tutvustamiseks.

Rahastatud on Eesti Vanausuliste Kultuuri- ja Arendusühingut summas 1 379 000, et võimaldada neil arendada omakeelset kultuuri. Loodud on virtuaalmuuseum-andmebaas (www.starover.eu), toimunud on vanausuliste lugemiku ja sõnastiku ettevalmistavad tööd ning sõnastiku kirjastamine; valminud on Eesti vanausuliste Kolkja muuseumi ränd- ja püsinäituse stendid; korraldatud on Eesti vanausuliste laulmistunde; konserveeritud on Kallaste koguduse kiriku ikonostaasi raamid.

Eraldatud on raha ka rootsi ja soome kultuuriautonomiale. Mõlemat rahvust esindatava organisatsiooniga sõlmib Kultuuriministerium (varem Rahvastikuministri Büroo) iga aasta lepingu, mille alusel eraldatakse riieelarvest toetust summas 1 500 000 krooni, mida jagatakse organisatsioonide vahel.

Eesti Vabariik tunnustab rahvusvähemusi ja nende keeli Eesti ühiskonna lahutamatu osana. 2008. aasta oktoober oli Eesti Vabariigi 90. juubeliaasta raames pühendatud Eestis elavatele rahvustele. Eestis elab üle 100 rahvuse esindaja, mida kajastab ka juubeliaasta tunnuslause „Ühiselt ehitatud riik“. Juubeliaasta programmi raames toimus mitu üritust, mis keskendusid mitmekultuurilisusele:

- Rahvuste päeval tutvustasid rahvusvähemuste seltsid oma kultuuri avalikkusele. Toimusid näitused, pakuti rahvustoitu⁴.
- Viidi läbi konkurss „Üks riik – 121 rahvust“. Konkursi eesmärgiks oli panna Eesti elanikke märkama eri rahvusest inimesi ja igapäevaelu Eestis (eri rahvustest inimeste koosviibimisi, eri rahvusest sõpru, segaperekondi, töökollektiive jne). Konkursi võitis pilt „United Colours of Estonia“⁵. Esitatud töödest on kokku pandud näitus, mida tutvustatakse Eesti suurimates linnades
- Konkursi „Multikultuurne kollektiiv“ kaudu otsiti kõige paremini töötavat mitmerahvuselist kollektiivi või meeskonda, kus tegutsevad nii eesti kui vene keelt emakeelena kõnelevad töötajad (miks mitte veelgi mitmekesisema emakeelega kollektiivid). Konkursi eesmärk oli tunnustada ja esile tõsta ettevõtteid, kes väärtustavad ja toetavad mitmekultuurilist töökeskkonda ning loovad võrdsed võimalused kõikidele töötajatele, sõltumata nende emakeelest ja rahvusest. Konkurs, mis viiakse läbi koostöös ajalehga Äripäev, hakkab olema järjepidev: võitja kuulutatakse ka edaspidi iga aasta oktoobris.

Lisaks rahvuskultuuriseltside rahalisele toetamisele on Integratsiooni Sihtasutus ellu viinud ka eestlastele mõeldud tegevusi, et teadvustada etniliste vähemuste olemasolu ja tutvustada nende kultuuri, keelt ja traditsioone. Välja on hakatud andma sarja „Rahvused Eestis“. Sarja vihikutena ilmuvad eri rahvusi tutvustavad trükised, mis saadetakse kõikidesse Eesti koolidesse. 2005. aasta aprillis ilmus esimene vihik, mis käsitles leedulasi. Vihik annab ülevaate leedulaste ajaloost, rahvussümbolitest, loodusest ja leedulastest endist – millised nad on. Samuti saab

⁴ <http://www.mullmull.com/Rahvustepaev/>

⁵ <http://kodanik.err.ee/fotokonkurss.htm>

vihikust teada leedulaste kohta Eestis ja mujal maailmas. 2006. ja 2007. aastal ilmusid sarnased vihikud kasahhide ja venelaste kohta. Samas sarjas ilmusid 2009.a. kevadel asereid ja 2008.a. usbekke käsitlevad raamatud.

Nimetatud materjalid on mõeldud kasutamiseks põhikoolis ja trükised on jõudnud ka igasse Eestimaa kooli.

Eestimaa Rahvuste Ühenduse eestvõttel ja Rahvastikuministri Büroo toetusel viidi koostöös ETV ja Integratsiooni Sihtasutusega ellu projekt, mille tulemusena valmis 20-osaline Eesti rahvusvähemusi tutvustav telesari „Etnomosaiik“. Projekti alustati 2004. aastal, mil esimese etapina valmis 9 filmi (Etnomosaiik I), 2005. aastal valmis 6 filmi (Etnomosaiik II) ning 2007. aastal valmis 5 filmi (Etnomosaiik III). Kokku valmis 20 lühifilmi, mis esmakordselt jäädvustavad laialdasemalt Eesti rahvusvähemuste ajalugu, kultuuri- ja hariduselu ning igapäevaseid töid ja tegemisi. Lühifilmide videokassetid saadeti kõikidesse Eestimaa koolidesse, kus neid kasutatakse õppematerjalina.

Kultuuriministerium on toetanud rahvuskultuuriseltside kontakte rahvuskaaslastega välismaal ning nende osavõttu kultuurifestivalidest ja täiendõppest.

Mis puudutab rahvusvähemuste keelte õpetamist, siis praegu on Eestis võimalik omandada üldharidust lisaks riigikeelele ka vene keeles. Vabariigi Valitsuse määrus nr 154 „Põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel, oma emakeele õppimiseks ja rahvuskultuuri tundmaõppimiseks võimaluste loomise tingimused ja kord“ kehtib juba 2003. aastast ning selle kohaselt on koolil kohustus võimaldada põhiharidust omandavatele õpilastele vähemalt kahe õppetunni ulatuses nädalas valikainena keele- ja kultuuriõpet juhul, kui selleks on kooli direktorile esitanud vähemalt kümme sama emakeelega õpilase lapsevanemat taotluse. Kahjuks ei kasutata seda võimalust väga laialt. Põhjuseid on siinkohal mitmeid: rahvusvähemuste esindajad elavad hajutatult, kultuuriseltside liikmete lapsed ei õpi ühes koolis ja valikaine õppimisvõimaluste loomiseks vajalikku õpilaste arvu on keeruline ühes konkreetses piirkonnas kokku saada, napib ka kvalifikatsiooninõuetele vastavaid rahvuskultuuri õpetajaid. Siiski organiseeris Haridus- ja Teadusministerium õpetajate ettevalmistamise eesmärgil kursused, kus rahvusvähemuste esindajad saavad ümberõppe ja vajalikud meetoodilised teadmised oma koolides õpetamiseks. Pärast kursuste läbimist antakse neile ka asjakohane sertifikaat. Täpsemad andmed rahvusvähemuste keelte õpetamise kohta põhikoolis on ära toodud artikli 12 juures.

Alternatiivina või lisaks emakeele õppimisele põhihariduse raames, on võimalik moodustada pühapäevakooli, mis on alati olnud rahvuskultuuri ja emakeele toetamise vahend. Seepärast tegeleb Haridus- ja Teadusministerium ka pidevalt pühapäevakoolide töö hõlbustamisega. Pühapäevakooli mõistet Eesti õigusaktides eraldi ei defineerita, seda mainitakse haridusseaduses ühe täiendusharidust pakkuva asutusena. Kuigi mõnikord on arvatud, et pühapäevakooli mõiste kasutamine viitab, et kool tegutseb kiriku juures, siis tegelikult on pühapäevakoolide puhul koolipidaja rahvuskultuuriselts ning kooli põhikirjalised eesmärgid on seotud ennekõike emakeele ja kultuuri õpetamisega.

Rahvuskultuuriseltside pühapäevakoolidelt eeldatakse registreerimist ja koolitusloa olemasolu, kuna see annab pühapäevakoolile võimaluse olla osa haridussüsteemist ning teisalt toetab võrdsuse printsiipi: kui soovitakse osaleda projektikonkurssidel ja taotleda hüvesid samadel alustel koolitusluba omavate koolidega, siis tuleb see ka samadel alustel taotleda. Samas suurendab koolitusloa olemasolu pühapäevakooli võimalusi, sest registreeritud pühapäevakoolil

on võimalik taotleda tegevuse arendamiseks lisaraha kohalikul omavalitsuselt, Integratsiooni Sihtasutuse mitmekultuurilise hariduse üksuselt (varasema nimetusega haridusprogrammide keskus). Rahvuskultuuriselts, kes on asutanud pühapäevakooli ja taotlenud koolitusloa, muutub riigi võrdseks partneriks. Kõikidel rahvuskultuuriseltsi pühapäevakoolidel, kel on koolitusloa, on olnud võimalus taotleda projektikonkursi raames toetust pühapäevakooli õpetajate täienduskoolituseks etnilisel kodumaal. Ka on rahvusvähemustel endil võimalus korraldada õpetajate keelealast ettevalmistamist emamaaga sõlmitavate kokkulepete alusel. Näiteks saab tuua Leedu riigi toetust oma pühapäevakooliõpetajale, kes õpetab Eestis leedu keelt ja kultuuri. Ukraina kaasmaalaskonna Sillamäe Vodograi pühapäevakoolis korraldatakse õpetajate vahetusprogramme, mille raames on praktiseerima ning kogemusi hankima tulnud ka tudengid Kiievi Dragomanovi-nimelisest Pedagoogilisest Instituudist.

Praegu tegutseb Eestis 18 pühapäevakooli, kus õpivad vene, armeenia, aserbaidžani, ukraina, usbeki, dagestani, soome, juudi ja korea rahvusest õpilased.

Rahvuskoolide kohta saab informatsiooni ka kodulehelt <http://www.rahvuskool.ee/>, kus on eesti, inglise ja vene keeles teave pühapäevakoolide tegevuse kohta. Loodud on ka MTÜ Eesti Rahvusvähemuste Pühapäevakoolide Õpetajate Ühing, mille eesmärgiks on pühapäevakoolide asutamine ja pühapäevakoolide õpetajatele kursuste läbiviimine.

Artikkel 6

1. Pooled õhutavad sallivuse ja kultuuridevahelise dialoogi vaimu ning võtavad tõhusaid meetmeid, soodustamaks oma territooriumidel elavate isikute vahelist vastastikust lugupidamist ja mõistmist eelkõige haridus-, kultuuri- ja massimeediavaldkonnas, olenemata nende isikute rahvuslikust, kultuurilisest, keelelisest või usulisest identiteedist.

2. Pooled kohustuvad võtma vajalikke meetmeid, et kaitsta isikuid, kes oma rahvusliku, kultuurilise, keelelise ja usulise identiteedi tõttu kannatavad diskrimineerimise, vaenulikkuse või vägivalda all või keda on sellega ähvardatud.

Nõuandekomitee on avaldanud muret suure lõhe üle elanikkonna enamuse ning suuremate rahvusvähemuste rühmade vahel. Et selgitada välja, missugused on eesti rahvusest ja teistest rahvustest inimeste läbisaamine, prioriteedid, vaated, hinnangud ning tulevik, on järjepidevalt korraldatud integratsiooni monitooringuid. Integratsiooni monitooring 2008 hõlmas üheksat teemat: eesti- ja venekeelse elanikkonna aineolukord ja eluga rahulolu, haridus, keeleoskus, rahvussuhete tajumine, rahvustevahelised suhted, hoiakud ja meie-tunne, informeeritus ja meediakasutus, kodakondsus, kodanikud ja mittekodanikud, riigiidentiteet ja ühiskonna avaliku sfääri sidusus.

Tegemist oli laiaulatusliku uuringuga, mis annab küll üldpildi, kuid mille tulemused sõltuvad ka poliitilisest hetkeolukorrast.

2008. aasta integratsiooniuringu kohaselt on üldine positiivne hoiak mitmekultuurilise ühiskonna suhtes nii eestlaste kui ka venekeelsete elanike seas olnud aastate jooksul suhteliselt püsiv. Väidetega, et eri rahvused võivad samas riigis hästi läbi saada ning et eri keeled ja kultuurid rikastavad ühiskonda, nõustus 90% venekeelsetest vastajatest ja 70-80% eesti vastajatest.

Võrreldes eelnevate monitooringutega (2000, 2002, 2005) on Eesti ühiskonna struktuurset

integratsiooni iseloomustavad näitajad samm-sammult paranenud – see kehtib nii eesti keele oskuse, rahvastikus Eesti kodanike osakaalu kui ka mitme sotsiaal-majandusliku näitaja kohta. Siiski ei saa pidada lõimumist üheselt mõistetavaks protsessiks. Lõimumist ja selle hinnanguid mõjutavad nii sisepoliitilised kui ka rahvusvahelised sündmused.

Nimetatud monitooring kinnitab, et eestlaste jaoks on esiplaanil keelenõuded ja kodakondsuse teema, samas kui venekeelne elanikkond tähtsustab pigem sotsiaalseid eesmärke ning vastastikust dialoogi. Sellest tulenevad omakorda mitmed erinevad arusaamad võrdse kohtlemise, vastastikuse sallivuse, teise poole motiivide ja eesmärkide hindamisel jmt.

Eesti kodanike hinnangud oma isiklikele materiaalsetele võimalustele on ligikaudu samaväärsed rahvuslikust kuuluvusest sõltumata, erinedes oluliselt Eesti kodakondsust mitteomavate inimeste hinnangutest. Samas erinevad hinnangud eestlaste ja venekeelse elanikkonna võimalustele rahvuste kaupa, mis viitab rühmasisesele etnilisele solidaarsusele.

Integratsiooniuringu kohaselt tunnetab venekeelne elanikkond eestikeelsele aineõppele üleminekul eeliste kõrval ka mitmeid olulisi riske. Sellest hoolimata ollakse seisukohal, et osalisele eestikeelsele õppele üleminekul peaks toimuma oluliselt varem praegusest (pigem juba lasteaia või siis hiljemalt algkoolis). Konkurentsituatsioonist pooldatakse selliseid eestikeelseid lasteaedu, kus kõik lapsed oleksid koos ning kus on teistest rahvustest laste jaoks nende emakeelt valdavad abikasvatajad. Seega võib öelda, et venekeelne elanikkond on positiivselt meelestatud eestikeelsele õppele ülemineku suhtes.

Eestlaste ja venekeelse elanikkonna kontaktid on suhteliselt piiratud, eestlaste seas on venekeelse elanikkonnaga juhukontaktidest tihedam kokkupuude kolmandikul, venekeelse elanikkonna hulgas on igapäevane kogemus eestlastega suhtlemises umbes pooltel. Enamasti toimub rahvusülene suhtlus töösfääris, töövälised suhtlusvõrgustikud on oma rahvuse kesksed.

Komitee on soovitanud konventsiooni 6. artikli juures Eestil jätkata meedias ja muudes asjakohastes valdkondades kultuuridialoogi ja -kontaktide edendamise algatuste toetamist ning samuti teostada selle valdkonna arengu järelevalvet.

Eespool on juba mainitud Integratsiooni Sihtasutuse ning Rahvastikuministri Büroo tegevusi vähemusrahvuste kultuuri tutvustamiseks avalikkuses ja meedias. 2008. aastal eraldas Kultuuriministerium programmist "Eesti lastekirjandus" toetusi 2009. veebruaris ilmunud lasteraamatute venekeelsete tõlgete väljaandmiseks.

"Eesti kirjandusklassika" programmist sai mullu toetust ka Kohtla-Järve venekeelse Ahtme gümnaasiumi projekt Eesti kirjaniku A. H. Tammsaare tutvustamiseks; samuti toetati venekeelse kirjanduse tõlkimist ning väljaandmist

Eesti Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapital annab 2003.aastast välja venekeelse autori preemiat. Vastavalt statuudile määratakse see eelmise kalendriaasta jooksul esmatrükis ilmunud venekeelsele kirjandusteosele.

Eesti Vabariigi Kultuuriministeriumi ja Vene Föderatsiooni Kultuuriministeriumi kultuurikoostöö programmi kohaselt toimub Eestis iga-aastane Vene teatri festivalil „Kuldne Mask,“ kus osalevad ka Eesti teatrid.

Alates 2008.märtsist taastati Kultuuriministeeriumi juures rahvusvähemuste kultuurinõukoja tegevus, mille tegevus peatati 2003.a. seoses vähemusrahvuste kultuuriseltside toetamise üleandmisega Rahvastikuministri Büroole. Koda on nõuandev organ, mille eesmärk on esitada ettepanekuid Eesti rahvusvähemuste kultuurielu- ja tegevuse edendamiseks, aidata kaasa rahvusvähemuste kultuurielu ja -tegevuse edendamisele.

Nõukoja istungid toimuvad iga kolme kuu tagant. Rahvusvähemuste kultuurinõukoja esimesel koosolekul otsustati jaguneda nelja töörühma, et põhjalikumalt tegelda järgmiste valdkondadega: meedia roll ühise inforuumi loomisel, rahvuskultuuriseltside rahastamisvõimalused, rahvuskultuuriseltside tegevus ja nende sidemed emamaaga ning noorte kaasamine ühiskondlikku ja kultuuriellu. Rahvusvähemuste kultuurinõukokku kuuluvad kultuuriseltside esindajad.

Rahvusvähemuste nõukoja koosseis suurenes 2009. aasta suvel seoses Rahvastikuministri büroo integratsiooni valdkonna ülesannete üleandmisega Kultuuriministeeriumile. Rahvusvähemuste nõukoja istungite traditsiooniliseks kohaks on saanud Riigikogu konverentsi keskus. Heaks tavaks on muutunud kultuuriministri regulaarsed kohtumised rahvusvähemuste rahvuskultuuriseltside esindajatega.

Kultuuriministeerium edastab rahvusvähemusseltsidele regulaarselt eesti- ja venekeelset infot, aktuaalseid pressiteateid. Uue algatusena dustas ministeeriumi kultuurilise mitmekesisuse osakond kakskeelsete infokirjade koostamist ja edastamist rahvuskultuuriseltsidele ja koostööpartneritele, milles kajastatakse Kultuuriministeeriumi ja allasutuste eelseisvaid plaane ja sündmusi. Infokirjad avaldatakse ka Kultuuriministeeriumi veebilehel. 2008. a. jaanuaris sai Kultuuriministeeriumi koduleheküljel venekeelse mooduli, mis kajastab infot ministeeriumi kõikide osakondade ja valdkondade tööst.

Koostöös eesti- ja venekeelsete meediaväljaannetega viis 2008.a. Kultuuriministeerium koos väljaandega "Postimees" läbi projekti „Koosmeel“, mille raames ilmus Postimehe vene- ja eestikeelses nädalalõpulisas 30 originaal- ja tõlkelugu lõimumisalases rubriigis. Samuti toetas Kultuuriministeerium Raadio 4 lõimimist kajastavat saatesarja "Ajamärk".

Eesti Ukrainlaste Kongress pidas vajalikuks märkida ära kohalike omavalitsuste rolli rahvuskultuuri ühingute tegevuse toetamisel: toetatakse kultuuriprojekte, võimaldatakse ruumide tasuta kasutamist, vahel tasustatakse kollektiivide juhi tööd. Samas on selline toetus kohalike omavalitsuste initsiatiiv ning Kongressi arvates oleks oluline kinnitada rahvuskultuuriühingute toetust seadusandlikult.

Komitee on oma arvamuses välja toonud keelekümluse-sarnaste programmide positiivse mõju põhirahvuse ja rahvusvähemustesse kuuluvate õpilaste omavahelistele kontaktidele. Keelekümlust käsitletakse täpsemalt artikli 14 juures.

Endiselt toimuvad lõimumisprogrammi raames laste ja noorte laagrid. Alates 1998. aastast on neis osalenud üle 18 000 lapse.

Nõuandekomitee on soovitanud Eestil jätkata jõupingutusi, et rahvuslikel motiividel toimepandud kuritegusid nii ka edaspidi liigitataks ja et korrakaitseasutused neid järjekindlalt uuriks.

Valitsus kinnitab, et rahvuslikel motiividel toimepandud kuriteod on endiselt üksikjuhtumid ja neid pannakse toime vähe.

16. juulil 2006 jõustusid karistusseadustiku § 151 muudatused, mille kohaselt on ka juriidilise isiku poolt vaenu õhutamine karistatav. Lisaks on sama paragrahviiga hõlmatud nüüdsest ka avalik üleskutse diskrimineerimisele⁶.

2008. aastal alustati väärteomenetlust karistusseadustiku § 151 lõike 1 alusel ühel korral, kus menetlusalune isik kommenteeris kohaliku omavalitsuse Interneti-foorumis vene rahvusest naabreid väidetavalt ebasüüdsate, halvustavate ja sotsiaalset vaenu õhutavate väljenditega. Menetlus väärteoasjas lõpetati väärteokoosseisu puudumise tõttu. Kriminaalmenetlust alustati § 151 järgi ühel korral 2006. aastal. Süüdimõistvaid kohtuotsuseid nimetatud sätte alusel ajavahemikul 2005 - 2009 tehtud ei ole, ühel juhul mõisteti isik Riigikohtus õigeks.

Asjaomased valitsusasutused tegelevad ennetustöö ja olukorra jälgimisega. Ennetustegevuse tõhustamiseks teavitatakse elanikkonda kuritegevust soodustavatest asjaoludest ning tutvustatakse mitmesuguseid võimalusi, kuidas osaleda kuritegevuse tõkestamises. Eri sihtrühmadele mõeldud kampaaniate ja loengute käigus tutvustatakse politsei tegevust õiguserikkumiste ennetamisel ja maakondade elanike koostöövõimalusi. Keskusest kaugemal asuvate piirkondade elanikele, sealhulgas lastele ja noortele suunatud selgitustöö tegemiseks kasutatakse preventiivtöoks kohandatud väikebussi, mis on sisustatud vajalike vahenditega. Bussi koos lisavahenditega (messitelk, teisaldatavad stendid jms) kasutatakse kriminaalpreventsiooni ja teistel avalikel üritustel Eestimaa eri paikades. Oluliselt on uuenenud nii sisult kui ka mahult politsei väljaantavad süüteoennetuslikud teavikud. 2008. aastal viis politsei süüteoennetusprojekte läbi 145 korral. Politsei avalikul veebilehel on vihjete saatmise võimalus e-postiga.

Justiitsministeeriumi struktuuris tegutseb üksus, mille põhieesmärkideks on valmistada valitsusele ette kriminaalpoliitilisi otsuseid ja teostada tulemusjärelvalvet, s.o analüüsida kriminaalasutuste tegevust, et saada teada, kas ja kuidas valitsuse poliitikat ellu viiakse.

Siiani tegutseb ka 1993. aastal valitsuse ellukutsutud kriminaalpreventsiooni nõukogu (uue nimetusega kuriteoennetuse nõukogu). Kuni aastani 2010 kehtivad 2003. aastal Riigikogu heaks kiidetud "Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2010". Selle dokumendiga määratakse kriminaalpoliitika ühtsed põhimõtted ja eesmärgid, mida peavad avaliku võimu kandjad arvestama oma tegevuse kavandamisel.

⁶ § 151. Vaenu õhutamine

(1) Tegevuse eest, millega avalikult on kutsutud üles vihkamis ele, vägivallale või diskrimineerimisele seoses rahvuse, rassi, nahavärvi, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundiga, kui sellega on põhjustatud oht isiku elule, tervisele või varale, – karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga.

(2) Sama teo eest, kui

1) sellega on põhjustatud inimese surm või tekitatud tervisekahjustus või muu raske tagajärg või

2) see on toime pandud isiku poolt, keda on varem karistatud sellise teo eest või

3) see on toime pandud kuritegeliku ühenduse poolt, – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahatrahviga kuni 50 000 krooni.

(4) Käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.

Oktoobris 2009 kinnitati kriminaalpoliitika arengusuunad aastateks 2010–2018.

Nõuandekomitee on osutanud, et Eesti meedias on olnud käsitlusi, mis tugevdavad negatiivseid stereotüüpe rahvusvähemustest.

Eestis ei ole kirjutavat ajakirjandust ega publitseerimist reguleerivat seadust, mistõttu meedia järelevalve on võimalik eelkõige meedia enda organisatsioonide kaudu. Nii näiteks on ajakirjandus kokku leppinud Eesti ajakirjanduseetika koodeksis. Selle üldpõhimõteteks on, et demokraatliku ühiskonna toimimise eeltingimus on kommunikatsioonivabadus ning et ajakirjandus teenib avalikkuse õigust saada tõest, ausat ja igakülgselt teavet ühiskonnas toimuva kohta. Ajakirjanduse üks peamine kohustus on ühiskonnas kriitiliselt jälgida poliitilise ja majandusliku võimu teostamist; vaba ajakirjandust, kui ta täidab õigusakte, ei tohi mingil moel piirata ega takistada info kogumisel ja avaldamisel; ajakirjanik vastutab oma sõnade ja loomingu eest. Ajakirjandusorganisatsioon kannab hoolt selle eest, et ei ilmuks ebatäpne, moonutatud või eksitav informatsioon; ajakirjandus ei tohi oma tegevusega kellelegi tekitada põhjendamatu kannatusi, veendumata, et avalikkusel on tõesti vaja seda informatsiooni teada; poliitilist ja majanduslikku võimu ning avalikkusele olulist informatsiooni valdavaid inimesi käsitab ajakirjandus avaliku elu tegelastena, kelle tegevuse üle on ajakirjanduse tavalisest suurem tähelepanu ja kriitika õigustatud.

Ajalehtede ühishuvides tegutseb organisatsioon Eesti Ajalehtede Liit (EALL), mille liikmeskonda kuulub 40 Eestis ilmuvat väljaannet ühekordse kogutiraažiga 579 000 eksemplari. EALL kaitseb ajalehtede ühiseid huve ja õigusi, lähtudes demokraatliku ajakirjanduse rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest.

EALL moodustas 2002. aastal pressinõukogu, mis on ajakirjanduse eneseregulatsiooni organ ja mis pakub võimaluse leida meediaga vastuollu sattunud kohtuväliseid lahendusi. Pressinõukogusse on lisaks ajakirjanduse esindajatele kaasatud isikud meediavälisest sektorist. Kokku on pressinõukogus kümme liiget.

Pressinõukogu arutab kaebusi, mis laekuvad lugejatelt ajakirjanduses ilmunud materjalide kohta. Pressinõukokku võivad pöörduda nt ka rahvusvähemuste esindajad, kui nad leiavad, et neid on meedias negatiivselt portreteeritud. Võrreldes kohtuga on pressinõukogu menetlus kiire ja tasuta. Ajalehed kohustuvad avaldama pressinõukogu tauniva otsuse. Pressinõukogu otsused tuleb avaldada muutmata kujul ilma toimetuse kommentaarideta. Eesti Televisioon ja Eesti Raadio kohustuvad avaldama pressinõukogu tauniva otsuse eetris. Kõik pressinõukogu otsused avaldatakse Internetis EALL kodulehel pressinõukogu rubriigis.

Sarnase pädevusega on ka juba 1991. aastast tegutsev avaliku sõna nõukogu, mis on mittetulundusühingu Avalik Sõna põhikirjaline tööorgan. Mittetulundusühingu Avalik Sõna liikmeteks on Ajakirjanike Liit, Meediakoolitajate Liit, Tarbijakaitse Liit, Eesti Kirikute Nõukogu, Juristide Liit ja MTÜ Meediaseire, kelle esindajad kuuluvad Avaliku sõna nõukogusse. Avaliku sõna nõukogu tegutsemise aja jooksul on käsitletud üle 350 kaasuse, mille puhul on ajakirjanike ja väljaannete suhtes tehtud nii taunivaid kui ka õigustavaid otsuseid.

Nii pressinõukogu kui ka avaliku sõna nõukogu lähtuvad juba mainitud Eesti ajakirjanduseetika koodeksist.

Artikkel 7

Pooled kohustuvad austama vähemusrahvustesse kuuluvate isikute õigust korraldada rahumeelseid kogunemisi ja kuuluda ühingutesse ning nende sõna-, mõtte-, südametunnistus- ja usuvabadust.

Artikli 7 valdkonda reguleerivatest õigusaktidest on ülevaade antud Eesti eelmistes aruannetes ning olulisi muudatusi võrreldes sellega ei ole toimunud; siiski tutvustame allpool avaliku koosoleku seaduse muudatusi Kuna artikli temaatika kattub teatud määral teiste artiklite omaga, siis on usuvabaduse küsimusi käsitletud lähemalt artikli 8 all ning usuvabaduse küsimusi kinnipidamiskohtades artikli 14 all. Sõna-, mõtte- ja südametunnistusvabadust on põhjalikumalt käsitletud artiklite 10 ja 11 all.

Avalikke kogunemisi reguleeritakse Eestis avaliku koosoleku seadusega, mille ülesanne on tagada inimeste õigus rahumeelselt koguneda ja koosolekuid pidada kooskõlas inimeste põhiõiguste, vabaduste ja kohustustega ning demokraatliku õigusriigi põhimõtetega. Samuti kehtestatakse seadusega avalike koosolekute korraldamise ja läbiviimise piirangud, mis on vajalikud riigi julgeoleku, avaliku korra, kõlbluse, liiklusohutuse ja koosolekust osavõtjate ohutuse tagamiseks ning nakkushaiguse leviku tõkestamiseks.

Keelatud on korraldada avalikku koosolekut, mis:

- 1) on suunatud Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse vastu või kehtiva riigikorra vägivaldsele muutmisele;
- 2) õhutab vägivaldselt rikkuma Eesti Vabariigi territoriaalset terviklikkust;
- 3) õhutab vihkamist, vägivalda või diskrimineerimist rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, seksuaalse sättumuse, poliitiliste veendumuste või varalise või sotsiaalse seisundi tõttu.

Avaliku koosoleku korraldaja peab esitama koosoleku korraldamise teate valitsusasutuse või valla- või linnavalitsuse asutuse juhi selleks volitatud ametnikule. Ametnik võtab teate vastu ja annab korraldajale kohe teatise avaliku koosoleku teate registreerimise kohta. Kui avaliku koosoleku teade ei ole esitatud seaduse nõuete kohaselt või kui samal ajal ja samas kohas või liikumismarsruudil on varem registreeritud muu avaliku koosoleku läbiviimine, on ametnikul õigus jätta teade registreerimata. Selle kohta annab ta korraldajale kohe teatise. Avaliku koosoleku läbiviimine on keelatud, kui avaliku koosoleku teade on jäetud registreerimata.

Avaliku koosoleku seaduse § 14² sätestab tagajärjed, kui avaliku koosoleku läbiviimise nõudeid rikutakse. Avaliku koosoleku läbiviimise eest kehtestatud nõudeid eirates või sellise avaliku koosoleku läbiviimise eest, mille teadet ei ole registreeritud või mille läbiviimine on motiveeritud esildisega keelatud, karistatakse rahatrahviga kuni 200 trahviühikut.

Karistusseadustiku § 265 (keelatud avalik koosolek) kohaselt karistatakse keelatud avaliku koosoleku korraldamise või sellisel koosolekul osalemise üleskutse eest rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

On selge, et riigi sekkumine artikliga 7 tagatud õigustesse peab olema minimaalne, kuid teatud juhtudel on sekkumine siiski vajalik, ka Euroopa inimõiguste konventsiooni asjakohased artiklid lubavad teatud tingimustel riigil sekkuda eelnimetatud õigustesse.

Artikkel 8

Pooled kohustuvad tunnistama, et igal vähemusrahvusesse kuuluval isikul on õigus väljendada oma usulisi veendumusi ning luua usuinstitutsioone, -organisatsioone ja –ühinguid.

Usuvabaduse põhimõtted on Eestis tagatud põhiseadusega, samuti kirikute ja koguduste seaduse ja teiste õigusaktidega. Õigusaktidest on antud ülevaade Eesti eelmises aruandes. Põhimõttelisi muudatusi ei ole olnud. Täpsustatud on kirikute ja koguduste seaduse § 7 lõiget 3, mis näeb nüüd ette, et usuline ühendus, kelle huve on kahjustatud tema nime õigustamatu kasutamisega, võib nõuda selle õigustamatu kasutamise lõpetamist, samuti tekitatud kahju hüvitamist. Õigus pöörduda kohtusse on küll tagatud ka põhiseaduse paragrahviga, kuid selle rakendamine eriseaduse kaudu lisab õiguskindlust ja -selgust.

Eestis tegutseb kirikute ja koguduste seaduse alusel 9 kirikut, 9 koguduste liitu, 70 üksikkogudust ja 7 kloostrit. Usulistel ühendustel ei ole kohustust teatada riigile oma liikmeskonna suurust ega andmeid rahvusliku koosseisu kohta. Järgnevates tabelites toodud arvandmed liikmeskondade kohta on esitatud Siseministeeriumi usuasjade osakonnale järelepärimise peale vabatahtlikkuse alusel.

Kirikud⁷

Nimi	Liikmeid	Kogudusi
Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik*	ca 25 000	61
Eesti Evangeelne Luterlik Kirik*	ca 180 000	164
Eesti Kristlik Nelipühi Kirik*	ca 4500	32
Eesti Karismaatiline Episkopaalkirik*	300	3
Eesti Karismaatiline Osaduskirik	503	3+3**
Eesti Metodisti Kirik*	1737	24
Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik*	ca 170 000	30
Rooma-Katoliku Kirik*	ca 6000	9
Uusapostlik Kirik Eestis	2217	3+15**

Koguduste liidud

Nimi	Liikmeid	Kogudusi
Adventistide Koguduste Eesti Liit*	1711	19
Eesti Bahá'í Koguduste Liit	142	5
Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit*	5974	83
Eesti Evangeeliumi Kristlaste Nelipühilaste Koguduste Liit	ca 1000	3
Eesti Evangeelsete ja Vabakoguduste Liit	ca 1000	6
Eesti Jehoova Tunnistajate Koguduste Liit	4248	4+51**
Eesti Kristlike Vabakoguduste Liit	ca 350	6
Eesti Vanausuliste Koguduste Liit	ca 15 000	10+1**

⁷ * tähistatud usuliste ühenduste andmed seisuga 01.01.2008; ülejäänute puhul seisuga 01.01.2007

** tähistatud koguduste arvandmete puhul väljendab esimene number registrisse kantud ja juriidilise isiku staatuses olevaid kogudusi, teine number väljendab usulise ühenduse soovil registrisse kandmata ja mitte-juriidilise isiku staatuses olevaid kogudusi

Eesti Taarausuliste ja Maausuliste Maavalla Koda		4
--	--	---

Üksikkogudused (kõigilt registrisse kantud kogudustelt ei ole neid andmeid küsitud)

Nimi	Liikmeid	Kogudusi
Armeenia Apostliku Kiriku Eesti Püha Gregoriuse Kogudus*	2030	1+5**
Eesti Budistlik Kogudus "Drikung Kagyu Ratna Shri Keskus"	34	1
Eesti Islami Kogudus	ca 1400	1
Eesti Juudiusu Kogudus	ca 2500	1
Eesti Evangeelne Vennastekogudus	142	1
"Evangeeliumi Kristlased Apostlite Vaimus" Tallinna Kogudus	50	1
Krishna Teadvuse Eesti Kogudus	ca 150	1
Tiibeti Budismi Nyingma Eesti Kogudus	alla 20	1
Ukraina Kreeka-Katoliku Kiriku Tallinna Kogudus	318	1
Viimse Aja Pühade Jeesuse Kristuse Kiriku Eesti Kogudus	803	1

Kloostrid⁸

Nimi	Liikmeskond
Dominikaani Vendade Ordu Klooster Tallinnas	3 munk
Halastuse Misjonäride Ordu Klooster Tallinnas	4 nunna
Püha Kantaliitsia Feliksi Kongregatsiooni Klooster Ahtmes	2 nunna
Püha Kantaliitsia Feliksi Kongregatsiooni Klooster Narvas	2 nunna
Pühima Neitsi Maarja Pärispata Saamise Õdede Kongregatsiooni Klooster Tartus	3 nunna
Pühima Päästja Püha Birgitta Ordu Klooster Pirital	8 nunna
Pühima Jumalaema Uinumise Stavropigiaalne Naisklooster Kuremäel*	174 nunna

Eesti Kirikute Nõukogu on kristlike kirikute ja koguduste liitude sõltumatu ja vabatahtlik ühendus, kuhu kuuluvad Eesti Evangeelne Luterlik Kirik, Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit, Eesti Metodisti Kirik, Rooma-Katoliku Kiriku Apostellik Administratuur Eestis, Eesti Kristlik Nelipühi Kirik, Adventistide Koguduste Eesti Liit, Armeenia Apostliku Kiriku Eesti Püha Gregoriuse Kogudus, Eesti Apostlik Õigeusu Kirik, Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik ning Eesti Karismaatiline Episkopaalkirik.

Eesti Kirikute Nõukogu saab regulaarselt toetust riigieelarvest. Eesti Kirikute Nõukogu kasutab riigieelarvest saadavat raha sakraalhoonete ja neis asuva kultuuriväärtusega vara korrashoiuks ning hooldamiseks, kirikute haridus- ja kasvatustöö arendamiseks, samuti oikumeenilise moraali, eetika, hariduse ja kultuuri tutvustamiseks ning riigisisese ja rahvusvahelise kultuurialloogi edendamiseks.

⁸ * tähistatud klooster on õigeusklooster (Moskva ja kogu Venemaa patriarhi kanoonilises alluvuses); ülejäänud kloostrid on rooma-katoliku kloostrid

Tabel: Eesti Kirikute Nõukogu ning kirikute ja koguduste riigieelarvelise rahastamise kohta 2005 – 2009.

Aasta	Toetus EKN-ile	Toetused teistele usulistele ühendustele
2005	6 900 000.- kr (sh 1 000 000.- kr lisaeelarvest)	5 000 000.- kr (lisaeelarvest)
2006	7 550 000.- kr (sh 1 650 000.- kr lisaeelarvest)	8 350 000.- kr (lisaeelarvest)
2007	5 900 000.- kr	-
2008	6 120 000.- kr	2 205 000.- kr
2009	7 420 000.- kr	1 580 000.- kr
2010*	7 420 000.- kr	3 080 000.- kr

* kavandata

Samuti on käimas riiklik programm «Pühakodade säilimine ja areng», mida rahastatakse igaaastaselt riigieelarvest. Lisaks toetatakse riigieelarvest veel konkreetseid projekte ja kirikuid. 2009. aasta seisuga on Eestis antud 163 vaimulikule abielude sõlmimise õigus. Rahvuskaaslaste programmi alusel toetab Eesti ka väliseesti kirikuid. Toetatakse eestikeelsete teenistuste korraldamist Eestis tegutsevate vaimulike poolt, samuti koguduseruumide ja kirikute korrastamist.

Nõuandekomitee soovitas 2005. aastal jätkata ka riigi ja Moskva Patriarhaadi Õigeusu kiriku omandisuhete korraldamise protokollide rakendamist. 2009. aastaga jõudis protokollid elluviimine lõpule ning riik (Siseministeriumi kaudu) on andnud kõik protokollid lisades loetletud hooned MPEÕK kogudustele hoonestusõiguse seadmise lepingu alusel kasutusse 50 aastaks.

Artikkel 9

- 1. Pooled kohustuvad tunnistama, et vähemusrahvusse kuuluva isiku sõnavabadusõigus tähendab õigust oma arvamusele ning õigust saada ja edastada infot ja ideid vähemuse keeles ilma avaliku võimu sekkumiseta ning piiridest sõltumata. Pooled kindlustavad, et oma õigusakte järgides ei diskrimineeri nad vähemusrahvusse kuuluvaid isikuid juurdepääsul massiteabevahenditele.**
- 2. Lõige 1 ei takista pooli taotlemast võrdsetel ja objektiivsetel alustel litsentse raadio- ja teleaadete edastamiseks või filmiette võtete loomiseks.**
- 3. Pooled ei takista vähemusrahvustesse kuuluvatel isikutel loomast ja kasutamast trükiajakirjandust. Raadiot ja televisiooni puudutavate õigusaktide alusel tagavad nad võimaluse piires ning lõike 1 sätteid arvestades, et vähemusrahvustesse kuuluvatele isikutele antaks võimalus luua ja kasutada oma massiteabevahendeid.**
- 4. Oma õigusakte järgides võtavad pooled adekvaatseid meetmeid, et hõlbustada vähemusrahvustesse kuuluvate isikute juurdepääsu massiteabevahenditele ning edendada sallivust ja lubada kultuurilist mitmekesisust.**

Sõnavabadus on Eestis tagatud põhiseaduse §-ga 45 ning õigus saada informatsiooni §-ga 44. Põhiseaduse paragrahvidest on antud ülevaade varasemates aruannetes. Siinkohal toome aga välja mõningad muutused õigusaktides ja Rahvusringhäälingu struktuuris.

18. jaanuaril 2007 võeti vastu Eesti Rahvusringhäälingu seadus, millega ühendati avalik-õiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid Eesti Televisioon ja Eesti Raadio üheks Eesti Rahvusringhäälinguks. Ühe avalik-õigusliku isikuna tegutsedes on võimalik paindlikumalt kasutada Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio tegevuseks vajalikke rahalisi vahendeid ning

kasutada paremini uue meedia võimalusi. Rahvusringhäälingul on üks juhtimisstruktuur. Rahvusringhäälingu eesmärk on kaasa aidata Eesti Vabariigi põhiseadusega sätestatud Eesti riigi ülesannete täitmisele⁹.

Olulisim lähiaja tehnoloogiline eesmärk on Eesti ringhäälingu üleminek digitaallevile hiljemalt 1. juulil 2010. Digitaliseerimine avab tee paljude uute kanalite tekkimiseks ja uusimate infotehnoloogiliste võimaluste kasutuselevõtuks, mis annavad harjumuspärasele programmile lisaväärtust: dünaamilist lisateavet saadete ja saatekavade juures, lisateenuseid, näiteks vabalt valitavaid tõlkeid jne.

Nõuandekomitee on artikli 9 juures soovitanud suurendada ringhäälinguteenuseid rahvusvähemustele ja tugevdada nende eelarvelist toetust.

Rahvusringhäälingu seaduse kohaselt edastab rahvusringhääling võimaluste piires saateid, mis vastavad kõigi rahvastikurühmade, sealhulgas vähemuste infovajadusele. Programmid ja meediateenused peavad kaasa aitama ühiskonnaliikmete ja -rühmade omavahelisele kommunikatsioonile ja ühiskonna sotsiaalsele sidususele ning kajastama erinevaid arvamusi ja tõekspidamisi.

Eesti Rahvusringhääling on uurinud telerivaatamisharjumusi ja rahvusvähemustele mõeldud saadete vaadatavust Eesti telekanalitel. 15–74-aastastest eestimaalastest viiendikul on võimalik kodus jälgida 1–3 kanalit, 11%1 elanikest 4–15 kanalit, 21%-l 16–50 kanalit ning 45%-l üle 50 kanali. Kodus ei ole televiisorit 1% elanikkonnast. Inimesi, kel on kodus võimalik jälgida vaid 1–3 kanalit, on keskmisest arvukamalt 60–74-aastaste (29%), eesti suhtluskeelega elanike (29%), madala sissetulekuga ning väikelinnade (28%) ja maaelanike seas (51%). Inimesi, kel on kodus võimalik jälgida üle 50 kanali, on keskmisest enam 30–39-aastaste (52%), muu suhtluskeelega elanike (61%), kõrge sissetulekuga ning pealinna/suurlinnade elanike seas. 2007. aastal tehtud mitte-eestlaste meediauuringu kohaselt, mis uuris inimeste suhtumist Eesti Televisioonil (ETV), võib teha järgmised järeldused¹⁰.

- Enamiku saadete puhul ületas huviliste osakaal nende osa, kes huvi ei tunne.
- Kõige enam tunnevad mitte-eestlased ETV puhul huvi Eesti uudiste vastu.
- Kõigi muude teemade suhtes on vähemalt 1/5 vastajaist ükskõikne.
- Välismaiste populaarsemate filmide ja Venemaa uudiste vastu on huvi keskmisest suurem, ehkki küllalt palju on ka neid, kes seda ETV-st ei oota.
- Kõige vähem on huvitatuid lastesaadete puhul, kuigi ligi 1/3 vaataks ka neid huviga.

2008.a. augustis alustas ERRi programmis tööd osaliselt venekeelne telekanal ETV2. Uue telekanali abil suurendati vene ja teistele muukeelsetele elanikele mõeldud ning nende osalusega valminud saadete osakaalu, sealjuures pandi erilist rõhku info- ja publitsistikasaadetele, Eestis elavate rahvusvähemuste elu kajastamisele. Samuti esitatakse seal ETV populaarseid saateid venekeelsete subtiitritega. ETV2 saadete formaat ja muukeelse programmi osakaal rakendus plaanitud mahus 2009.a. Rahvusringhäälingu 2009. aasta eelarves nähti ette venekeelsete uudiste tootmisele kulutatavate summade kasv võrreldes 2008. aasta tasemega 50%. Venekeelsed uudised siirdusid ETV 2 kanalile ning on seal eetris parimal vaatamisajal. ETV 2-s arendatakse ka iganädalast diskussioonisaadet ühiskonnaelu ja kultuuri teemadel. Eelarvekulu on sellele planeeritud 1,6–2 miljonit krooni. Vene keeles toodetavate

⁹ Eesti ringhäälingu arengukava

¹⁰ http://www.err.ee/files/aruanne_2008_jaan_me.pdf

saadete esmaesituste mahuks on ETV 2-s planeeritud 4 tundi nädalas, 190 tundi aastas.

Et muuta Eesti inforuumi atraktiivsemaks venekeelsele elanikkonnale, tuleb senisest märksa rohkem pakkuda operatiivset ja igapäevaelus vajalikku teavet elust Eestis ning võimalusi interaktiivseks aruteluks eluliste probleemide üle vene keeles. Eriti puudutab see televisiooni. Eesti Rahvusringhääling loob rohkem võimalusi igäihele osaleda avalikus mõtteruumis oma emakeeles. ETV-s planeeritakse toota ja edastada venekeelseid infosaateid parimal vaatamisajal, kakskeelseid debatte, igapäevaseriaale, spordiülekandeid nii eesti- kui ka venekeelse kommentaariga. Vene keelt esimese keelena kasutavatele inimestele pakutakse digiTV lahenduste kaudu omasaadete ja hankeprogrammi vabalt valitavad tõlkeid, eesti keele õppimise saateid.

Jätkatakse venekeelse uudistesaaate "Aktuaalne Kaamera" sisulist arendamist ja tihendatakse koostööd novosti.etv24.ee-ga. Osa ETV ühiskonnaelusaadetest on korduses kättesaadavad venekeelsete subtiitritega. Venekeelse teleprogrammi maht on ca 200 tundi aastas (uudised, haridus- ja loodussaated, kakskeelne noortesaade). ETV 2-s alustatakse uut venekeelset infosaadet mahuga 130 esmaesitustundi aastas ja kakskeelset debatti mahuga 38 tundi aastas. Eestikeelsed publitsistikasaated varustatakse digitaalselt valitava tõlkega. Tulevikus on plaanis käivitada iganädalane teleajakiri ja suurendada digitaalselt valitava tõlkega saadete mahtu. Venekeelse programmi kogumaht on 400 esmaesitustundi aastas. ETV 2 programmi oluliseks osaks on venekeelsed omasaated ja digitaalse tõlkega varustatud saated vene keelt esimese keelena kasutavale auditooriumile; need on eetris parimal vaatamisajal.

Kõige enam vaatajaid on ETV-1, Kanal 2-1 ning TV3-1. Iga nädal vaatab ETV-d 77% elanikkonnast, Kanal 2-te 75% ning TV3e 72% Eesti 15–74-aastastest elanikest.

Venekeelsetest telekanalitest on vaadatuim Pervõi Baltiiski Kanal (PBK), mida jälgib iga nädal 37% elanikest. Iganädalaste vaatajate arvu poolest järgneb PBK-le RTR Planeta, mida vaatab vähemalt kord nädalas 32% elanikkonnast vanuses 15–74. Nimetatud kanalite iganädalaste vaatajate osakaal on suurim 40–59-aastaste seas.

Mitte-eestlaste seas on kõige enam sagedasi vaatajaid ETV-1, mida jälgib iga nädal 43% muukeelsest elanikkonnast. Kanal 2 sagedasi vaatajaid on mitte-eestlaste seas 27%, TV3-1 22%. Mitte-eestlastest jälgib 86% iga nädal PBK-d, 76% NTV-d, 62% kanalit 3+ ning 60% kanalit RTR Planeta. Muude venekeelsete telekanalite sagedasi vaatajaid oli mitte-eestlaste seas 68%. Eesti suhtluskeelega elanike seas on kõige enam sagedasi vaatajaid venekeelsetest telekanalitest PBK-1 (15%) ning NTV-1 (12%).

Praktiliselt kõikjal Eestis on võimalik tellida võõrkeelseid telekanaleid kaabellevi kaudu. Võimalike kanalite arvu on raske hinnata, sest see sõltub valitud paketest ja tehnilistest vahenditest. Välismaiste meediakanalite edastamist ei piirata.

2008. aasta meediauuringu kohaselt on kõige kuulatavamad raadiojaamad Eestis Elmar, Sky Plus ning Vikerraadio.

Eestikeelsetest raadiojaamadest on kõige enam mitte-eestlastest kuulajaid raadiol Sky Plus, mida kuulab iga nädal 12% mitte-eestlastest. Mitte-eestlaste seas on kõige kuulatavam raadiojaam Raadio 4, mida kuulab iga nädal 59% muukeelsetest elanikest. Veidi enam kui pool muukeelsest elanikkonnast kuulab iga nädal Russkoje Radiot, 40% Sky Radiot ning 35% Radio 100FM-i. Eestikeelse elanikkonna seas on kõige kuulatavam venekeelne raadiojaam Sky Radio.

Raadio4 edastab regulaarselt ukraina-, valgevene-, armeenia- ja juudikeelseid saateid.

Kõigil Rahvusringhäälingu programmidel on oma veebileht Internetis. Raadio-programmid on Internetis kodulehtede kaudu kättesaadavad reaalajas ja järelkuulamiseks. Raadio 2 ja Klassikaraadio pakuvad kodulehe kaudu taskuhäälingu (*podcasting*) võimalust.

ETV teeb tähtsamate sündmuste ülekanded kättesaadavaks Internetis ja mobiiliTVs ning programmi kodulehel. Saated on 30 päeva kättesaadavad järelvaatamiseks www.etv.ee lehel.

Uue meedia areng võimaldab ka uusi meetmeid kasutusele võtta. 2007. aasta mais käivitus venekeelne uudisteportaal novosti.err.ee, mis avaldab kõik tähtsamad uudised, mis ilmuvad trüki-, elektroonilises ja *online* meedias. Portaali eesmärk on arendada välja võimalikult aktuaalne ja värske uudistekeskond, kus on hõlmatud nii kirjutatud press kui ka audio-visuaalsed uudised. Samuti arendatakse välja otseülekannete süsteem ja võimalus. Portaalil on saadaval venekeelsed uudistesaadet, eraldi nende huvitavamad lood, lisaks üksikud saated, pikad intervjuud, lindistatud ülekanded. Portaalil saab kuulata viimaseid Raadio 4 uudiseid. Kui toimetused on täielikult komplekteeritud ja läbinud vajaliku operaatori- ja monteerijakoolituse, saab päevasündmuse video panna välja juba 1–2 tundi pärast sündmuse toimumist. Seega on osaliselt juba ka elluviidav suuremahuline projekt, kuhu on kaasatud nii uus meedia (digi-TV, Internet) kui ka klassikalised meediavahendid, et tagada inimeste parem, kiirem ja tõhusam informeeritus.

Aastatel 2008 ja 2009 viis Rahvastikuministri Büroo venekeelses telekanalis Pervõi Baltiski Kanal läbi vestlusaated, kus rääkisid aktuaalsetest teemadest Eesti poliitikut, majandusinimesed ja arvamussliidrid.

Rahvusringhääling toodab ja edastab pidevat uudisvoogu kolmes uudisteportaalil: etv24.ee (millel on ka eetriväljund ETV programmis teletekstina), selle venekeelne analoog novosti.etv24.ee ja spordiportaal etvспорт.ee. Lisaks haldab Eesti Rahvusringhääling lasteportaalil meieoma.ee ja sisustab videoportaalil etvpluss.ee.

Interneti kasutamine on juba mitu aastat olnud igapäevategevus suuremale osale Eesti elanikest. Emori 2008. aasta uuringu¹¹ andmetel on 52% elanikkonnast (see on ¾ Interneti-kasutajatest) pidevad kasutajad. Mitte-estlastest kasutab Internetti üldse 2/3 (66%), sealjuures 55% iga päev. Rohkem kui raadio- või telesaadete jälgimiseks kasutatakse Internetti videolõikude vaatamiseks ja filmide allalaadimiseks (mõlemat üle poole venekeelsest elanikkonnast). Raadio kuulamine Internetist reaalajas on levinum kui telesaadete vaatamine

1/5 Interneti-kasutajatest vaatab AK-d ja/või kuulab Sky-raadiot, Russkoje Radiot või muud raadiot Internetist, pooled neist vähemalt kord nädalas. Raadio 4 kuulatakse Internetist vähe – kokku 11%.

Nõuandekomitee arvamuses soovitati vaadata üle keeleseaduse § 25, pidades silma selle vastavust raamkonventsiooni artiklile 9. Keeleseaduse nimetatud sätet ei ole muudetud. Märkime, et tõlkenõude kehtestamisel on silmas peetud eesmärki teha edastatavad saated riigikeele vahendusel arusaadavaks võimalikult paljudele Eesti elanikele.

¹¹ http://www.err.ee/files/uuringud_aruanne_2008.pdf

Artikkel 10

1. Pooled kohustuvad tunnistama, et vähemusrahvusse kuuluval isikul on õigus vabalt ja ilma vahelesegamiseta kasutada oma vähemuse keelt era- ja ühiskonnaelus nii suuliselt kui kirjalikult.

2. Piirkondades, kus vähemusrahvusse kuuluvad isikud on traditsiooniliselt asunud või kus nende arv on suur, püüavad pooled, kui need isikud seda taotlevad ja kui taotlus vastab tegelikele vajadustele, võimaluste piires kindlustada tingimused, mis võimaldaksid nendel isikutel ja haldusasutustel suhelda vähemuse keeles.

3. Pooled kohustuvad tagama vähemusrahvusse kuuluvale isikule õiguse saada kohe infot talle arusaadavas keeles enda arreteerimise ning tema vastu esitatud süüdistuse põhjuste kohta ning kaitsta end oma keeles, kasutades vajaduse korral tasuta tõlgi abi.

Nõuandekomitee tunnistab oma arvamuses vajadust soodustada ja arendada eesti keelt, kuid soovib, et seda ei tehtaks liigselt reguleeritud lähenemise kaudu ning rahvusvähemuste ja nende keele kaitse arvelt.

Eesti ja rahvusvähemuste keelte kasutamise regulatsiooni üldisi põhimõtteid on tutvustatud varasemates aruannetes. Kehtivates õigusaktides on tehtud mõned muudatused, mida allpool tutvustame.

2008. aastal nähti ette võtta kohustusliku keeleoskustaseme määratlemisel kasutusele Euroopa Nõukogu koostatud Euroopa keeleõppe raamdokumendis määratletud keeleoskustasemed. Asjakohased muudatused jõustusid keeleseaduses 26. jaanuaril 2009. Varasemad keeleoskustasemed olid umbmäärased (alg-, kesk- ja kõrgtase). Üleminek toob kaasa täpsema kuuetasemelise süsteemi (A1–A2, B1–B2, C1–C2). Uus süsteem tagab keelte hindamisel ühtsuse ja läbipaistvuse ning võimaldab inimesel paremini võrrelda enda keeletaset teiste Euroopa riikide elanike keeletasemega.

Seaduse üleminekusätetega nähti ette, et enne 2008. aasta 1. juulit väljastatud eesti keele tasemetunnistused loetakse vastavaks järgmiselt:

- 1) algtaseme keeleoskuse tunnistus eesti keele B1-taseme tunnistusele;
- 2) kesktaseme keeleoskuse tunnistus eesti keele B2-taseme tunnistusele;
- 3) kõrgtaseme keeleoskuse tunnistus eesti keele C1-taseme tunnistusele.

Seega jäävad varasemad keeletunnistused kehtima ja isikul ei ole vaja minna uuesti eksamile või taotleda uut keeletunnistust.

1. märtsil 2007 jõustus keeleseaduse § 2 lõige 3, mille kohaselt ei tohi võõrkeele toetamise meetmed kahjustada eesti keelt. Tegemist on balansseeriva sättega eesti keele arendamise ja kaitsmise ning võõrkeelte toetamise vahel. Säte ei vähenda rahvusvähemuste õigust kasutada, toetada või arendada enda keelt.

Keeleseaduse 2. peatükis, mis käsitleb võõrkeelte kasutamist riigiasutustes ja kohalikes omavalitsustes, ei ole tehtud põhimõttelisi muudatusi. Kord, mida on kirjeldatud meie eelmises aruandes, kehtib ka praegu. Mainime siiski, et kuigi seadus lubab võõrkeelse dokumendi puhul nõuda tõlget riigikeelde, võtavad riigiasutused praktikas vastu ka nt vene keeles esitatud pöördumisi.

Rahvusvähemuste esindajad on positiivsena ära märkinud ka paljude riigiametite ja avalike organisatsioonide veebilehtede vene keelde tõlkimist. Avalikel organisatsioonidel on võimalik saada infot, mis puudutab nende tegevust, vene keeles.

Eesti Ukrainlaste Kongress väljendas oma kirjas käesoleva aruande projekti kohta rahulolu ka selle üle, et ukrainlased, nagu ka muud rahvused saavad kasutada emakeelt nii omavahel kui ka väljaspool oma seltsi: edastada teadaandeid, kontserdikuulutusi, anda välja infobuklette jms.

Väljatöötamisel on ka uus keeleseadus, mille eesmärk on ennekõike korrastada seaduse arvukate muudatuste tõttu keeruliseks muutunud struktuur. Keeleseaduse eelnõuga ei kavatseta muuta rahvusvähemuste keelte kasutamise sätteid.

Võrreldes eelmise aruandega ei ole muutunud kriminaal- ja väärteomenetluse sätteid, mis käsitlevad isiku õigust viivitamata saada talle arusaadavas keeles ja viisil teada vabaduse võtmise põhjus.

Ka kohtupraktikas ei ole tõlget puudutavad küsimused põhjustanud vaidlusi. Mainida võib ainult Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendit 3-1-1-157-05 (27. märts 2006), kus kohus leidis, et kriminaalmenetlusseadustiku § 161 lõike 6 kohaselt on tõlk kohustatud tõlkima kõike menetlustoimingusse puutuvat täpselt ja täielikult. Sama paragrahvi viienda lõike kohaselt on tõlgil õigus tõlke õigsuse huvides esitada menetlusosalisele küsimusi, tutvuda menetlustoimingu protokolliga ja teha selle kohta avaldusi, mis protokollitakse. Neist sätetest tuleneb, et tõlk kaasatakse menetlustoimingusse kohe selle alustamisest, mitte aga selle mõnes hilisemas staadiumis. See on vajalik, et menetluse keelt mittevaldaval isikul oleks võimalik toimingus osaleda võrdväärselt keelt valdava isikuga.

Eesti maa-, linna-, haldus- ja ringkonnakohtutes oli 2009. aasta lõpu seisuga tööl 52 tõlki, kelle töökeelteks on eesti ja vene keel. Kohtuistungitel tehakse suulist tõlget (valdavalt nn sosintõlget protsessiosalistele) ning kohtulahendite ja vajaduse korral muude dokumentide kirjalikku (eesti-vene; vene-eesti) tõlget.

Vajadus muukeelsete tõlkide järele on olnud väike. Ametlikku statistikat ei koguta, tegu on üksikjuhtumitega. Inglise, soome, saksa, türgi, hispaania jms keelte tõlkimisel on kasutatud kohalikke tõlkebüroosid. Vajaduse korral on tõlge tellitud ka välismaalt.

Artikkel 11

1. Pooled kohustuvad tunnistama, et vähemusrahvusse kuuluval isikul on õigus kasutada oma perekonnanime (isanime) ja eesnime vähemuse keeles ning õigus nende ametlikule tunnustamisele vastavalt poolte õigusaktides ettenähtud korrale.

2. Pooled kohustuvad tunnistama, et vähemusrahvusse kuuluval isikul on õigus oma vähemuse keeles avalikult välja panna märke, pealdisi ja muud isiklikku laadi avalikult nähtavat infot.

3. Piirkondades, kus vähemusrahvustesse kuuluvad isikud on traditsiooniliselt asunud või kus nende arv on suur, püüavad pooled oma õigusaktide alusel ja vajaduse korral vastavalt lepingutele teiste riikidega, arvestades nimetatud isikute konkreetset olukorda, välja panna traditsioonilisi koha- ja tänavanimesid ning muid avalikke topograafilisi viiteid ka vähemuse keeles, kui selliste viidete järele on piisav vajadus.

Nõuandekomitee leiab artikli 11 juures, et asjaomastel asutustel, konsulteerides rahvusvähemustesse kuuluvate isikutega, tuleb leida lahendus isanimede registreerimiseks ametlikes isikudokumentides.

Eelmises aruandes andsime ülevaate isikunimeseaduse eelnõu põhipunktidest; siinkohal tutvustame nimede regulatsiooni lähemalt. Nimeseadus võeti vastu 15. detsembril 2004. Seadusesse koondati kogu nimekorralduslik regulatsioon, et tagada parem selgus; varem käsitleti valdkonda mitmes õigusaktis.

Elusalt sündinud lapsele antakse eesnimi vanemate kokkuleppel või ainsa vanema ettepanekul. Nimeseaduse kohaselt kasutatakse isikunime kirjutamisel eesti-ladina tähti ja sümboleid ning vajaduse korral võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutusreegleid. Võõrkeelse isikunime kirjepilt peab vastama asjaomase keele õigekirjutuse reeglitele. Kahtluse korral rahvusliku nimekuju õigsuses pöördub perekonnanime andev või kohaldav haldusorgan või kohus selgituste saamiseks nimeteadusliku usaldusasutuse poole või asjakohase riigi diplomaatilise esinduse poole.

Eesnimeks ei või anda nime, mis sisaldab numbreid või mittesõnalisi tähiseid või mis eraldi või koos perekonnanimega ei ole kooskõlas heade kommetega. Samuti ei või ilma mõjuva põhjuseta anda tavatut eesnime, mis oma keeruka või üldisele keelekasutusele mittevastava kirjepildi või häälduse tõttu või üldkeelilise tähenduse tõttu ei ole eesnimena kasutamiseks sobiv, isiku soole mittevastavat nime, üldtuntud isikunimena kasutatavat nime või selle lühendatud kuju, üldtuntud autori nime või teenistusnime. Siiski võib teha nendest reeglitest erandi, kui lapsel või lapse vanematel on oma kodakondsuse, peresuhete, rahvuskuuluvuse või muude asjaolude tõttu isiklik seos muukeelse nimetraditsiooniga ja taotletav nimi on sellele vastav. Samad reeglid kehtivad põhimõtteliselt ka perekonnanime kohta. Seega juhul, kui avalduse esitajal on oma kodakondsuse, peresuhete, rahvuskuuluvuse või muude asjaolude tõttu isiklik seos muukeelse nimetraditsiooniga ja taotletav nimi on sellele vastav, siis on need mõjuvad põhjused, et panna nimi, mis ei vasta nimeseaduse nõuetele.

Kui isikule on isikunimi antud välisriigis, siis talle Eesti kodaniku passi või välismaalase passi või isikutunnistuse andmisel säilitakse isiku nõusolekul talle välisriigis antud või kohaldatud isikunimi, kui isikunimi on kirjutatud eesti-ladina tähestikus.

Isikunimede andmisel ja kohaldamisel kasutatakse eesti-ladina tähtede ja sümboleite ning võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutusreegleid nii, nagu need on sätestatud Vabariigi Valitsuse 18. märtsi 2005. aasta määruses nr 61.

Isikut tõendavate dokumentide seaduse kohaselt juhul, kui isikunimes on võõrtähti, kantakse isikunimi dokumenti Rahvusvahelise Tsiviillennundusorganisatsiooni (ICAO) ümberkirjutusreeglite kohaselt, säilitades võimaluse korral algupärased tähed. Kui isiku eesnimi ületab 15 tähemärki või perekonnanimi ületab 28 tähemärki, kantakse see dokumenti nii, et nime lõpust jäetakse kirjutamata tähed, mis andmevälja reale ei mahu. Sellisel juhul kantakse isikunimi algupärasel kujul dokumendi (välja arvatud isikutunnistus).

Isikunime andmist või kohaldamist on võimalik ka vaidlustada. Isikul tuleb esitada 30 päeva jooksul vaie Siseministeriumile. Otsuse teeb regionaalminister, kes kuulub Siseministeriumi valitsemisalasse. Vaideotsus tehakse 30 päeva jooksul, kuulates vajaduse korral isikunimekomisjoni arvamust. Tegemist on regionaalministri moodustatud viie kuni seitsme

liikmega nõuandva komisjoniga. Komisjon võib lisaks küsida eksperthinnanguid nimeteadusliku usaldusasutuse käest.

Eesti seaduste alusel ei kanta isanime tõepoolest isikut tõendavatesse dokumentidesse, sest seaduste kohaselt koosneb isiku ametlik nimi eesnimest ja perekonnanimest. Valitsus on seisukohal, et sellega ei rikuta vähemusrahvuste raamkonventsiooni artikli 11 lõiget 1, mis näeb ette vähemusrahvusesse kuuluva isiku õigust kasutada oma nime vähemuse keeles. Eesti õigusaktide kohaselt tunnustatakse vähemusrahvusesse kuuluva isiku nime algupärasel kujul, kasutades rangeid võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutusreegleid. Nimedelt ei võeta dokumenteerimise korral soo-, perekonnaseisu ega muid taolisi tunnuseid, neile ei lisata mingeid eesti keelele eriomaseid lõppe, abiellumisel ühise perekonnanime võtmise korral aktsepteeritakse isiku soovil võõrkeelele omase soo-, perekonnaseisu ja muude taoliste tunnuste kajastumist nimes. Isiku soovi korral on haldusorganid praktikas fikseerinud isiku isanime isikuandmete esmakordse dokumenteerimise käigus isiku teise eesnimena. Isanime kasutamist väljaspool ametlikke isikut tõendavaid dokumente ei piirata ega takistata mingil moel. Valitsus leiab, et selline lähenemisviis on kooskõlas raamkonventsiooni artikli 11 lõike 1 mõttega.

Eesti nimeseadus annab ka võimaluse võtta endale perekonnanimi, milles kajastub rahvusest tulenevalt kas naissoo või meessoos tunnus. Praktikas kasutatakse nimetatud võimalust siiski suhteliselt harva.

Nõuandekomitee on soovitanud muuta keeleseaduse paragrahvi 23, et eraisikute avalikel siltidel, teadaannetel ja reklaamidelt oleks võimalik kasutada ka rahvusvähemuse keeli.

2007. aastal muudeti keeleseaduse § 23, mis reguleerib teabekeele kasutamist. Varasem redaktsioon ei võimaldanud avalikus teabes võõrkeelsete siltide kasutamist, kuigi praktikas seda aktsepteeriti. Nüüd sätestab § 23 lõige 2, et avaliku teabe eestikeelsele tekstile võib lisada eesti keele piirkondliku erikuju või tõlke võõrkeelde, kusjuures eestikeelne tekst peab olema esikohal ega tohi olla halvemini vaadeldav kui eesti keele piirkondlik erikuju või võõrkeelne tekst. Samuti on sätestatud lõikes 3, et avalikel üritustel tagab korraldaja olulise võõrkeelse teabe teksti tõlke eesti keelde. Avalik teave võib seega olla esitatud ükskõik mis keeles (sh rahvusvähemuste keeltes), tingimusel et see on samas tõlgitud ka eesti keelde.

Nõuandekomitee on soovitanud, et Eesti peaks jätkama jõupingutusi asjaomaste kohalike võimude ergutamiseks rahvusvähemuskeelsete kohanimedega kasutusele võtmisel. Samuti peaks kaaluma võimalust lubada selliste kohanimedega kirjutamisel kasutada ladina tähestiku kõrval ka muud tähestikku.

Eestis puudutab vähemusrahvuste kohanimedega kaitse eeskätt eesti-rootsi kohanimesid Vormsil, Ruhnus, Noarootsis ja Loode-Eesti rannaaladel, samuti vene kohanimesid Võrumaal, Petserimaal ning Peipsi ääres.

Praeguseks ajaks on ajaloolised vähemuskeelsed nimed ametlike nimekujudena kinnitatud rannarootsi asualadel: rööpnimedena Noarootsi vallas ning üksnes rootsikeelsetena Vormsi vallas. Viimases ei kehtestatud rööpnimesid ning kahe küla puhul jäid kasutusse eestipäraseid nimed.

Muudatusi 2003. aastal vastu võetud kohanimeseadusesse väga palju tehtud ei ole. Seadus sätestab, et võõrkeelse kohanime määramiseks taotleb kohalik omavalitsus nõusolekut regionaalministrilt, kes teeb otsuse pärast seda, kui ta on saanud arvamuse kohanimenõukogult.

Ka eelmises aruandes on nimetatud, et sellist kooskõlastust ei pea järgima juhul, kui võõrkeelse kohanimemega nimeobjekt paikneb sellise asula territooriumil, mille elanike enamik oli 1939. aasta 27. septembri seisuga võõrkeelne.

Kohanimeseadus võimaldab määrata ka rööpnime. Põhi- ja rööpnime võib määrata aja- või kultuurilooliselt põhjendatud juhul, kui eesmärk on säilitada võõrkeelne kohanimi nimeobjektidel, millel juba on või millele määratakse ka eestikeelne nimi.

Rööpnime määramiseks peab kohalik omavalitsus taotlema nõusolekut regionaalministrilt. Regionaalminister teeb otsuse pärast seda, kui on saanud arvamuse kohanimenõukogult.

Üldiselt peavad kohanimed olema eestikeelsed, kuid sellest on lubatud aja- ja kultuurilooliselt põhjendatud erandeid. Selleks et vältida põliste kohanimede moonutamist või põhjendamatut muutmist, tuleb erandit tehes arvestada, millise keele kõnelejad elasid asjaomases kohas 1939. aasta 27. septembri seisuga. Mitteladina tähestikus antakse kohanime kirjakuju edasi nimede transkribeerimist ja translitereerimist reeglistava ametliku tähetabeli järgi. Kui kohanimi transkribeeritakse sellise keele tähestikku, mille kohta tähetabelit ei ole, kinnitatakse nimekuju nimeteadusliku usaldusastutuse ekspertiisi alusel. Võõrkeelse kohanime kirjpilt peab vastama asjaomase keele õigekirjareeglitele. Mitteladina tähestikust lähtumise korral peab võõrkeelse kohanime kirjpilt olema kooskõlas ametliku tähetabeliga.

Artikkel 12

1. Pooled võtavad vajaduse korral meetmeid haridus- ja teadusvallas, et edendada oma vähemusrahvuste ja -enamuse kultuuri, ajaloo, keele ja religiooni tundmist.

2. Sellega seoses tagavad pooled muu hulgas õpetajate täiendkoolituse võimalused ja õpikute kättesaadavuse ning soodustavad eri ühiskonnagruppidesse kuuluvate õpilaste ja õpetajate vahelisi sidemeid.

3. Pooled kohustuvad looma vähemusrahvustesse kuuluvatele isikutele võrdsed võimalused hariduse saamiseks kõigil tasemetel.

Nõuandekomitee soovitab jätkata mitmekultuurilisuse adekvaatset kajastamist koolide õppekavas. Rahvusvähemuste ja nende kultuuri tutvustamise meetmeid on käsitletud artikli 5 juures.

Nõuandekomitee soovitusel peab Eesti tagama hariduse kvaliteedi kakskeelseks muutuvast koolikeskkonnas ning selleks kiirendama õpetajakoolitust ja looma õppematerjale. Järgnevalt anname ülevaate võõrkeelte õpetamisest koolis ning eestikeelsele õppele üleminekust haridusastmete kaupa.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (§ 9) järgi võib põhihariduse tasemel (1.–9. klassis) õppekeeleks olla mis tahes keel. Õppekeel on nimetatud seaduses (§ 9 lg 2) määratletud keelena, milles toimub enam kui 60% õppetööst. Kooli omanik otsustab õppekeele valiku, arvestades piirkonna vajadusi ja olemasolevaid ressursse: õpetajate olemasolu, õppevahendite soetamise võimalusi jm. Põhikoolides on võimalik õppida eesti, vene, inglise ja soome keeles. 81% üldhariduskoolides on õppekeeleks eesti keel, 14% vene keel, 4% koolides on eesti ja vene õppekeelega osakonnad ning ülejäänud koolides (1%) on õppekeeleks inglise või soome keel. Vene keelt õpib võõrkeelena umbes 60% eesti õppekeelega koolide õpilastest ja saksa keelt umbes 20% õpilastest. Ajalooliste rahvusvähemuste keeltest õpitakse rootsi, soome ja heebrea keelt.

Valitsus on väljendanud selget seisukohta, et eri keelte, sealhulgas Eestis elavate rahvuste keelte õppimise toetamine on prioriteet. 13. märtsil 2009 kinnitati haridus- ja teadusministri käskkirjaga Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2015. Strateegia üheks eesmärgiks on edendada keelelist mitmekesisust Eestis ja sellega luua paremad võimalused Eesti elanikel tõhusalt osaleda majandus-, sotsiaalses ja poliitilises elus, seda nii Eestis kui ka mujal maailmas.

Tabel. Koolide arv õppekeeleli 2005–2009

Päevase õppevormiga üldhariduskoolide arv õppekeeleli 2005-2009

Kooli õppekeel kokku	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
eesti	492	485	478	473	465
vene	79	74	66	62	61
eesti/vene	22	22	25	27	28
eesti/inglise	1	1	1	1	1
eesti/soome	1	1	1	1	2
inglise	2	2	2	2	2
Üldkokkuvõte	597	585	573	566	559

Tabel. Õpilaste õppekeelte lõikes 2005–2009

Õppekeel	2005	2006	2007	2008	2009
eesti	134811	127833	121348	115221	110520
vene	36228	32830	30045	28146	27005
keelekümblus	2645	3234	3507	4024	4143
inglise	132	119	161	117	91
soome	6	8	10	11	43
Üldkokkuvõte	173822	164024	155071	147519	141802

Põhiharidust omandavatele õpilastele, kelle emakeel ei ole kooli õppekeel, loob kool koostöös riigi ja kohaliku omavalitsusega emakeele ja rahvuskultuuri õppimise võimalused, et säilitada rahvuslik identiteet. Keeleõpperühma loomise õigus tekib vähemalt kümne ühest rahvusest lapsevanema kirjaliku sooviavalduse alusel. 2007/2008. õppeaastal õppisid emakeelt ja kultuuri kooli õppekava raames valikainena ukrainlased (üks rühm), leedulased (üks rühm) ja itaallased (üks rühm). Haridus- ja Teadusministeerium on igal aastal küsinud koolidelt tagasisidet nii edusammude kui ka probleemide kohta. Sellest tulenevalt on algatatud ka asjakohase määruse muutmise, selles planeeritakse vähendada kohustuslikku õpilaste arvu seni olnud kümnele õpilasele viiele ning anda õpilastele võimalus saada tuge oma emakeele õppeks nii võõrkeele ainetundide raames kui ka ringitööna.

2007/2008. õppeaastal õppis Eesti koolides 77 õpilast, kes on elanud ja õppinud Eestis vähem kui kolm aastat ja kelle kodune keel erineb õppekeelest. Kooli õppekeelest erineva emakeelega õpilaste arv tervikuna oli 2007/2008. õppeaastal 5300, kellest suurema osa moodustavad vene ema- või kodukeelega lapsed eesti õppekeelega koolides ja klassides. Vene õppekeelega klassides õppis 640 muu emakeelega õpilast.

Koostöös Põhja-Eesti Romide Ühinguga on Haridus- ja Teadusministeerium planeerinud mitmesuguseid tegevusi, et parandada romi laste haridusvõimalusi. Oluline on teha uuring, mis näitaks, kui suur on tegelikult romide kogukonda kuuluvate laste arv, kuna andmed on üsnagi vastukäivad: romide andmetel õpib Eesti koolides 300 last, Haridus- ja Teadusministeeriumi

andmetel ainult 100. Käesolevast õppeaastast on Eesti Hariduse Infosüsteemis romid välja toodud eraldi rahvusrühmana, mis peaks tulevikus tagama adekvaatsemad andmed romi laste kohta. Koos on algatatud sellise filmi tegemine, mis käsitleb ühe suure romi perekonna näitel romide igapäevaelu ning kirjeldab ka romide hariduslikke vajadusi ja võimalusi. Filmi näitamise eesmärk on suurendada sallivust ja kummutada eelarvamusi romide suhtes.

Keskharidus.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse järgi on gümnaasiumiastmes (10.–12. klass) õppekeeleks eesti keel, kuid munitsipaalkooli gümnaasiumiastmes ja munitsipaalkooli gümnaasiumiastme üksikutes klassides võib õppekeeleks olla ka mis tahes muu keel. Loa muus keeles toimuvaks õppetööks annab Vabariigi Valitsus kohaliku omavalitsuse volikogu taotluse alusel. Sellekohase ettepaneku kohaliku omavalitsuse volikogule teeb kooli arengukavast lähtudes gümnaasiumi hoolekogu. Erakoolides otsustab õppekeele valiku kooli omanik.

2007. aastal alanud eestikeelsele õppele ülemineku kohta antakse informatsiooni aruande artikli 14 juures. Järgnevalt on kirjeldatud ainult õpetajate täiendusõppe võimalusi.

Eesti kirjanduse, ühiskonnaõpetuse, ajaloo-, muusika- ja geograafiaõpetajad on läbinud asjakohase koolituse, valminud on ka lisaõppevara. Jätkuvad koolituskursused muusika- ja ühiskonnaõpetuse õpetajatele. Jätkub õpetajate koolitamine teises keeles õppe metoodika omandamiseks. Peamiseks sihtrühmaks on kehalise kasvatuse ja kunstiõpetuse õpetajad (need on ained, mida koolid ise kõige enam eestikeelseks õppeks valivad). Samas pakutakse koolitusi ka teistele aineõpetajatele.

Olulist rõhku pannakse ka venekeelsetes koolides eesti keeles õpetavate õpetajate keeleoskuse parandamisele. Riik korraldab ja rahastab õpetajate eesti keele õpet. Õpe on õpetajatele tasuta. Õpetaja, kes ei valda eesti keelt kõrgtasemel C1, ei saa õpetada ainet eesti keeles, küll saab ta õpetada aineid, mida kooli õppekava järgi õpetatakse vene (või mõnes muus) keeles. Eesti keelest erinevas keeles aineid õpetavate õpetajatel peab olema eesti keeles kesktase (B2).

2008. aasta lõpus avati piirkondlikud seire- ja nõustamiskeskused vene õppekeelega koolides eesti keeles õpetavatele aineõpetajatele. Keskustes saavad õpetajad tutvuda uuema metoodilise kirjanduse ja õppematerjalidega ning seal töötavad koordinaatorid teevad koostööd piirkondlike nõustajatega, et tagada soovijatele nõustamisvõimalus. Nõustajad on läbinud asjakohase koolituse. Sellised keskused asuvad Narvas, Kohtla-Järvel, Tallinnas ja Tartus.

Igal aastal korraldatakse ka mõni välishindamise visiit koolidesse – õppeaastal 2008/2009 tehtud visiidid näitasid, et koolides viiakse eestikeelset aineõpet läbi heal pedagoogilisel ja keelelisel tasemel. Selliste hindamiste tulemusel on võimalik ka muuta pakutavate teenuste hulka või sisu.

Lisaks olemasolevate õpetajate pidevale täienduskoolitusele on riik alustanud ka noorte õpetajate toetamist.

2008. aasta sügisel käivitus noore õpetaja stardikapitali projekt, mis puudutab nii eesti- kui ka venekeelseid koole. See seisneb lähtetoetuse maksmisses eesmärgiga meelitada värskest koolitatud õpetajaid tööle väljaspool Tallinna ja Tartut asuvasse koolidesse. Toimub pidev eesti keele õpetamine vene õppekeelega koolide õpetajatele – seeläbi on õpetajatel võimalus oma keelt täiendada ja hakata õpetama ainet eesti keeles. Kuna õpilaste arv väheneb ka eesti

õppekeelega koolides, siis on üheks võimaluseks õpetajate leidmine eesti õppekeelega koolidest.

Koostöös Tallinna ja Tartu ülikooliga on juba kaks aastat viidud ellu ka stipendiumiprojekti õpetajakoolituse üliõpilastele, kes lähevad praktikale vene õppekeelega koolidesse. Projekti eesmärk on tutvustada üliõpilastele vene õppekeelega koole kui üht tulevikuvõimalust tööle asumiseks. Projekti tulemused on väga head, mitmed üliõpilased on jäänud praktikakoolidesse ka tööle.

Kutseharidus

Eestis oli 2008/2009 õppeaastal 46 kutseõppeasutust, millest 9 oli eraomandis.¹² Kutseõppeasutuse seaduse (§ 18) järgi on kutseõppeasutustes õppekeeleks eesti keel, kuid lubatud on kasutada ka muid õppekeeli. Teiste keelte kasutamise otsustab haridus- ja teadusminister. Praegu on Eestis võimalik kutseharidust omandada eesti ja vene keeles, vene õppekeelt kasutavad 21 kutseõppeasutust. Kutseharidust omandas 2008/2009 27 239 inimest ning vene keeles õppijate arv oli 26% õppurite koguarvust

Kutseõppeasutuse seaduse (§ 13) kohaselt koostatakse kutseõppeasutuste õppekavad kutseharidusstandardis ja riiklikes õppekavades esitatud nõudeid järgides. Nimetatud seaduse (§ 22) kohaselt on eesti keelest erineva õppekeelega kutseõppeasutustes eesti keele õpe kohustuslik keskhariduse tasemel: kutsekeskharidust omandavad lõpetajad sooritavad kooli lõpetamiseks eesti keele riigieksami. Õppe maht ja korraldus määratakse kooli õppekavas.

Eesti keele õppe kohustuslik maht kutseõppeasutuste muukeelses rühmas on neli õppenädalat. Eesti keele arendamise strateegia aastateks 2004–2010 näeb ette, et kutseõppeasutuste lõpetajad on võimelised oma erialal eesti keeles suhtlema ja eestikeelses keskkonnas töötama ning nende eesti keele tase vastab ametikoha kvalifikatsiooninõuetele. Selleks tuleb parandada keeleõpetuse kvaliteeti ja pöörata rohkem tähelepanu erialakeele õppimisele, samuti suurendada eestikeelse õppe mahtu vene õppekeele ja kahe õppekeelega kutseõppeasutustes.

Kõrgharidus

Ülikooliseaduse (§ 22 lg 8) ja rakendus kõrgkooli seaduse (§ 17) järgi on kõrghariduse tasemel õppekeeleks eesti keel, muude keelte kasutamise otsustab haridus- ja teadusminister. Samas ei määratle need seadused mõistet “õppekeel”. Erandi moodustavad võõrfiloloogia erialad, kus õppekeeleks on sihtkeel (nt inglise filoloogia erialal õpitakse lisaks inglise keelele ka teisi aineid inglise keeles). Praegu on Eestis võimalik kõrghariduse tasemel õppida eesti, vene või inglise keeles. Enamasti on õppekeeleks eesti keel.

2010 aastal on Eestis 10 ülikooli, millest seitsmes koolis on venekeelsed ja kümnes inglisekeelsed õpperühmad. Rakendus kõrgkooli on 20, neist üheteistkümnes on võimalik õppida vene ning kahe s inglise keeles.

Üliõpilaste arv 2008/2009 (kõik haridustasemed)			
eesti keel	inglise keel	vene keel	kokku
60 180	1 076	7 143	68 399

¹² Siin ja art 13 EHIS andmed 10.11.2008 seisuga.

Ülikooliseadusest ja rakenduskõrgkooli seadusest tulenevalt on nendel üliõpilastel, kelle eesti keele oskus ei ole piisav õppekava läbimiseks eesti keeles, võimalik õppida süvendatult eesti keelt. Sel juhul pikeneb nende nominaalne õppeaeg kuni ühe õppeaasta võrra.

Kõrgharidust omandama asuvate inimeste hulgas on proportsionaalselt võrdselt eesti ja vene õppekeeles keskhariduse omandanud. 2007. aasta andmetel oli eestikeelse gümnaasiumi lõpetajaid 8929 (73% kõigist lõpetajatest), neist läks kõrgkooli edasi 5770 (65%), ja venekeelse gümnaasiumi lõpetajaid 3258 (27%). Vene õppekeele gümnaasiumi lõpetajatest asus kõrgharidusastmes edasi õppima 2169 (67%), 2005. aastal 60%.

Vene õppekeele kooli lõpetanute hulgas on kohe pärast kooli kõrgkooli siirdujate hulk viimase kolme aasta jooksul kasvanud ning 2007. aastal ületas kahe protsendiga eestikeelsest õpest edasisuundujate osa.

52% ehk 1131 vene õppekeele kooli lõpetajatest, kes astus 2007. aastal kõrgkooli, valis edasiõppimise keeleks eesti keele. Eestikeelsesesse õppesse sai riigieelarvelisele kohale 34% edasiõppijatest, venekeelsesesse õppesse 14,4% (s.o 316 üliõpilast). Seega sai vene õppekeele koolide lõpetajatest riigieelarvelisele kohale kokku 48% õppijatest (näitaja oli sama ka aastal 2006). Vene keeles jätkas ülikooliõpinguid 46% (1008) lõpetanutest. Eestikeelse gümnaasiumi lõpetajatest pääses riigieelarvelisele kohale 55%. Inglise keeles jätkas kõrgkoolis õpinguid 3% gümnaasiumi lõpetanuid.

Alates 2008. aastast saavad lisaks valitud eriala õppekavale õppida erinevas mahus ja erineva ajaperioodi jooksul eesti keelt kõik tudengid. Enne said seda tuge vaid need, kelle eesti keele riigieksam tulemus oli alla 60 punkti.

Nõuandekomitee soovib ka edasi arendada põhirahvusesse ja rahvusvähemustesse kuuluvate laste kahepoolseid kontakte. Nimetatud teemat on käsitletud artikli 5 juures.

Artikkel 13

1. Pooled tunnistavad oma haridussüsteemi raames, et vähemusrahvusse kuuluvatel isikutel on õigus asutada ja juhtida oma erakoole või -täiendõppeasutusi.

2. Selle õiguse kasutamine ei pane pooltele mingeid rahalisi kohustusi.

Seoses artikliga 13 on nõuandekomitee märkinud, et kuigi riik toetab mitmeid peamiselt rahvusvähemuste kultuuriühenduste loodud vabatahtlikke keelekoole (pühapäevakoole), peaks valitsus tagama, et eraalgatuste toetusele lisanduvad küllaldased meetmed riiklikus haridussüsteemis.

2007. aasta septembris jõustunud huvikooli seadus (§ 3) määratleb huvikooli kui haridus asutuse, mis tegutseb noorsootöö valdkonnas ning loob huvihariduse omandamiseks ja isiksuse mitmekülgsaks arendamiseks, sealhulgas oma keele ja kultuuri viljelemiseks, võimalused huvihariduse eri valdkondades. Huvikooli seadusest lähtudes kehtestas haridus- ja teadusminister sügisel 2007 käskkirjaga pühapäevakoolide baasrahastamise põhimõtted, mille alusel rahastati 2007/2008. õppeaastal 12 pühapäevakooli, milles õppis kokku 178 eri rahvusest õpilast. Pühapäevakoolide rahastamise eesmärk on võimaldada etnilistele vähemustele oma emakeele ja kultuuri õpet. 2007/2008. õppeaastal rahastati armeenia, aserbaidžani, dagestani, juudi, türgi,

ukraina, usbeki ja vene pühapäevakoole. Kokku eraldati 2008. aastal pühapäevakoolide baasfinantseerimiseks 850 000 krooni.

Samuti jätkatakse riigieelarvest eelmises aruandes nimetatud laagri- ja pereõppe kui kooliväliste keeleõppeprojektide toetamist. Projektid on ette nähtud eesti- ja muukeelsetele noortele (üldjuhul osalevad mõlemakeelsed lapsed, see toetab lisaks keele õppimisele ka tihedamate kontaktide loomist erineva emakeelega noorte seas) ning neis osaleb umbes 1200 noort.

Erakooliseaduses on reguleeritud ka tegevuskulude katmine riigi poolt. Erakooliseaduse kohaselt võib koolieelses lasteasutuses alushariduse raamõppekava alusel töötavate pedagoogide palgad ja õppevahendite soetamise kulud katta valla- või linnaeelarve vahenditest koolieelse lasteasutuse seaduses sätestatud alustel.

Lasteaia-alkkooli (alkkooli osa), lasteaia-põhikooli (põhikooli osa), alkooli, põhikooli ja gümnaasiumi kulud kaetakse osaliselt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 44 lõikes 3 munitsipaalkoolile sätestatud alustel. Lähtudes õpilaste arvust, määratakse kooskõlas riigieelarve seadusega igal aastal riigieelarvest toetus pedagoogide töötasu, sotsiaalmaksu, täienduskoolituse ja õpikute soetamisega seotud kulude katmiseks.

2008/2009 õppeaastal töötas Eestis 31äriühingu või mittetulundusühingu omandis olevat üldhariduskooli, neist 24 eesti õppekeelega, 5 vene õppekeelega, 2 soome õppekeelega ja 3 inglise õppekeelega. Kokku õppis neis koolides 5955 õpilast.

Artikkel 14

- 1. Pooled kohustuvad tunnistama vähemusrahvusse kuuluva isiku õigust õppida oma vähemuse keelt.**
- 2. Piirkondades, kus vähemusrahvustesse kuuluvad isikud on traditsiooniliselt asunud või kus nende arv on suur, püüavad pooled võimaluste piires ja oma haridussüsteemi raames piisava vajaduse korral tagada vähemusrahvustesse kuuluvatele isikutele võrdsed võimalused vähemuse keele õppimiseks või õpetuse saamiseks selles keeles.**
- 3. Käesoleva artikli lõiget 2 rakendatakse, takistamata riigikeele õppimist või riigikeelset õpetust.**

Artikli 14 juures on nõuandekomitee leidnud, et koolidele, kohalikele ametiasutustele ja muudele asjaosalistele tuleks anda rohkem menetlus- ja muid juhiseid selle kohta, kuidas kasutada võimalust säilitada rahvusvähemuse keel õppekeelena pärast 2007. aastat.

Vabariigi Valitsuse määruse kohaselt peavad Eesti gümnaasiumid alates 2011/2012. õppeaastast 10. klassi astuvatele õpilastele tagama gümnaasiumiastmes eestikeelse õppe vähemalt 60% minimaalse kohustusliku õppemahu ulatuses. Üleminek on paindlik – eesti keeles õpetatavatest ainetes on riiklikult määratud viis, ülejäänud ained valib kool ise. Eestikeelsele õppele ülemineku peamiseks eesmärgiks on vene noorte konkurentsivõime suurendamine. Põhikoolis ei ole eestikeelne aineõpe kohustuslik. Oma kultuuri ja keele õpetamist jätkatakse rahvusvähemuse emakeeles. Vene keele ja kirjanduse tundide arv ei vähene ning on võrdne eesti õppekeelega koolide eesti keele ja kirjanduse kursuste arvuga. Oma keele ja kultuuri õpet saab kool süvendada ka valikainetega.

Eestikeelsele aineõppele ülemineku peamine eesmärk on vene noorte konkurentsivõime tõstmine. Gümnaasiumiõppe eesmärk on ja saabki olla ainult kvaliteetne haridus ja riiklikule

õppekavale vastavad teadmised kõigis õppeainetes. Eestikeelse aineõppega saavutatakse lisaks parem eesti keele oskus, mis on abiks kõrgkooli astumisel ja seal eesti keeles õppimisel, Eesti kodakondsuse saamisel ning töö leidmisel. Vene kodukeelega noored saavad sellega teatud eelise tööturul, sest valdavad rohkem keeli.

Õppeaastal 2007/2008 alustati eesti kirjanduse õpetamist eesti keeles. Igal õppeaastal lisandub üks õppeaine, mida eesti keeles õpetatakse.

Õppeaastal 2008/2009 peavad koolid õpetama gümnaasiumiastmes eesti keeles vähemalt eesti kirjandust ja muusikat või ühiskonnaõpetust.

2008/2009. õppeaastal õpetasid eesti keeles:

- 49 kooli (79%) lisaks eesti kirjandusele muusikat (Ida-Virumaal 14 kooli, 64%);
- 30 kooli (48%) lisaks eesti kirjandusele ühiskonnaõpetust (Ida-Virumaal 12 kooli, 54%); 17 kooli (27%) nii ühiskonnaõpetust kui ka muusikat (Ida-Virumaal 4 kooli, 18%);
- 41 kooli (66%) lisaks kahele kohustuslikule ainele teisi aineid, näiteks kehalist kasvatust, kunstiõpetust või arvutiõpetust (Ida-Virumaal 14 kooli, 64%).

Võrreldes 2007/2008. õppeaastaga lisandus 10 kooli, kes õpetavad kohustuslikele ainetele lisaks eestikeelseid aineid.

Haridus- ja Teadusministeerium toetas samamoodi kui 2007/2008. õppeaastal ka 2008/2009. õppeaastal kõiki vene õppekeelega koole, kes õpetavad kohustuslikust rohkem aineid eesti keeles 70 000 krooniga ühe aine kohta. Kõik koolid on saanud toetust nii eesti kirjandust, ühiskonnaõpetust kui ka muusikat käsitleva eestikeelse õppevara ostuks.

Lõpueksami keel jääb õpilase valida. Eksamiküsimused valmistatakse ette mõlemas keeles. Senised kogemused näitavad, et enamasti valitakse eksamikeeleks keel, milles toimus õpe.

Nõuandekomitee on artikli 14 juures soovitanud välja selgitada takistused rahvusvähemuste keele ja kultuuri valikainena õppimisel. Nimetatud küsimust on käsitletud artiklite 5 ning 12 juures.

Nõuandekomitee on pidanud oluliseks jälgida vabatahtliku keelekümblysega seonduvat. Keelekümblyus on õppevorm, mida rakendatakse Eestis riikliku programmina eesti keele kui teise keele paremaks omandamiseks. Praeguseks kasutab kolmandik Eesti muukeelsetest koolidest keelekümblyusmetoodikat ning keelekümblyuskoolides ja -lasteaedades õpib kokku pea 2000 last. Kümblyusklassides ja -rühmades ületab eestikeelse õppe maht 50% õppe kogumahust. Eesti keelt õpitakse seda aktiivselt kasutades, sealhulgas eri aineid õppides või lasteaias tegevustes osaledes. Keelekümblyuse eesmärgiks on võrdselt head oskused nii emakeeles kui ka eesti keeles.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse (§ 9 lg 3) järgi on koolis või klassis, kus õpe ei toimu eesti keeles, alates 1. klassist eesti keele õpe kohustuslik. Enam kui kolmandikus (32) vene õppekeelega koolides rakendatakse keelekümblyusprogramme, milles osaleb kokku 10% põhikoolide - õpilastest. Keelekümblyust on kahte tüüpi: varane ja hiline. Varane keelekümblyusprogramm (14 koolis) tähendab, et 1. klassis toimub kogu õpe eesti keeles, 2. klassis hakatakse õppima vene keelt, 3. klassis alustatakse esimese võõrkeele õppimisega ning alates 4. klassist õpitakse osa aineid eesti keeles, osa aineid vene keeles. Hilise keelekümblyusprogrammi puhul (20 koolis), mis algab 6. klassist, õpitakse 6. klassis lisaks eesti keelele (kui õppeainele) nelja ainet eesti

keeles, 7. ja 8. klassis on õppetöö keeleks eesti keel, jätkatakse vene keele ja kirjanduse õppimist, 9. klassis on eesti- ja venekeelse õppe maht enam-vähem võrdne (50:50). Pidevalt on kasvanud keelekümbelusprogrammides osalevate õpilaste arv. Ehkki keelekümbelusprogramme rakendavate koolide arv ei ole oluliselt suurenenud, jätkavad kõik alustanud koolid ja õpilaste arv kasvab seetõttu.

Artikkel 15

Pooled loovad vähemusrahvustesse kuuluvatele isikutele eeldused tegusaks osalemiseks kultuuri, sotsiaal- ja majanduselus ning ühiskonnaasjades, eelkõige neid puudutavas osas.

Nõuandekomitee on artikli 15 juures märkinud, et Eesti peaks võtma edasisi meetmeid rahvusvähemust esindavate nõuandeorganite rolli kindlustamiseks ja arendamiseks tagamaks nende efektiivne osalemine rahvusvähemustega seotud otsustusprotsessis.

Eesti Vabariigi Presidendi algatusel on rajatud kantselei juurde sihtasutus Eesti Koostöö Kogu. Tegemist on vabaihendusi liitva katusorganisatsiooniga, kuhu kuulub 70 liiget (tööandjate ja töövõtjate ühendused, haridusasutused ja noorteühendused, usulised organisatsioonid) ning mille peamiseks sihiks on Eesti riigi ja ühiskonna pikaajaliste eesmärkide kohta ettepanekute tegemine. Eesti Koostöö Kogu tegevust juhib sõltumatu nõukogu, kes määratleb ka Eesti Koostöö Kogu strateegilised tegevussuunad, milleks on haridus, rahvastik ja rahvuste vahelised suhted, töajõud ja majandus ning rahvatervis. Rahvastiku ja rahvuste vaheliste suhete valdkonnas on Eesti Koostöö Kogu Harta 2008 üldisem eesmärk aidata rajada selline Eesti, kus erinevad rahvused ei ela üksteise kõrval, vaid koos. Selle aluseks on põhiseaduse preambulis väljendatud Eesti riigi eesmärkide austamine.

Eesti Koostöö Kogu eesmärk on arendada kõigi Eestis elavate rahvuste dialoogi ning suurendada kodanikuühenduste osatähtsust rahvustevaheliste suhete, sallivuse tõstmiseks Eesti ühiskonnas.

Kultuuriministeriumi juures tegutseb 2008. aastast ka rahvusvähemuste kultuurikoda, mis käib regulaarselt koos, et tagada pidev rahvusvähemuste ja riigi dialoog.

Rahvusvähemusi ühendavate seltside koostöö riigivõimuga on muutunud valdkonnapõhisemaks, mis võimaldab teha tõhusamat koostööd. Üheks näiteks rahvusvähemuste osalemisest neid puudutavate otsuste tegemisel on kindlasti rahvuskultuuriseltside baasfinantseerimise ümberkorraldamine ja ka kultuuriautonoomia seaduse muudatuste üle toimuv arutelu, mida on käsitletud artikli 5 juures.

Nõuandekomitee on samuti märkinud, et valitsus peaks käivitama piirkondlikke algatusi ja meetmeid võitluseks otsese ja kaudse diskrimineerimisega tööturul.

Eesti elanike osalemine tööturul ei ole vajalik mitte ainult indiviidi heaolu kasvuks, vaid on esmatähtis ka riigi kui terviku arengus. Seega on valitsuse üks prioriteete tagada kõrge tööhõive ja võrdsed võimalused kõikidele Eestis elavatele rahvustele.

Artikli 4 juures on põhjalikumalt kirjeldatud 2009. aastal jõustunud võrdse kohtlemise seadust, millega mh võeti üle ka nõukogu direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel.

Järgnevalt anname ülevaate Eesti tööturu põhinäitajatest ning venekeelse elanikkonna konkurentsivõime tõstmisele suunatud meetmetest.

Ülevaateperioodi on valdavalt iseloomustanud majanduskasv, millega kaasnes tööjõu nõudluse suurenemine. 2007. aasta tööhõivemäär vanuserühmas 15–64 oli Eestis 69,1% ning töötuse määr 4,7%. 2008. aasta tööhõivemäär vanuserühmas 15–64 oli 69,5% ning töötuse määr 5,5%. Töötuse määra järsk tõus alates 2008. aasta teisest poolest ning kogu 2009. aasta jooksul on põhjustatud ülemaailmse finantskriisi mõju avaldumisest tööturul. Andmed 2009. aasta kohta näitavad töötuse määra edasist kasvu (14,6% 2009. aasta III kvartalis) ning prognooside kohaselt jätkub kasv ka 2010. aastal.

1. jaanuari 2009. aasta seisuga oli Eesti Töötukassas arvel 30307 töötut, mis on 115% suurem kui 2008. aasta 1. jaanuaril¹³. Selle põhjused tulenevad selgelt üldisest majanduskriisist ja töötuse kasv on mõjutanud kõiki maakondi. Seda näitab ka asjaolu, et peamiselt venekeelse elanikkonnaga Ida-Virumaal kasvas töötus võrreldes 2008. aasta 1. jaanuariga 87%, kuid protsentuaalselt oli see näitaja madalam ainult viiel maakonnal 15st.

Eesti Töötukassa kogub andmeid töötute kohta ka suhtluskeelte kaupa. Arvestust peetakse eesti, vene, inglise ja saksa keele põhjal.

2008. aastal töötuna registreeritud inimeste arv eesti keelt ja vene keelt kõnelevate isikute arvestuses oli enam-vähem sama, vastavalt 30 467 ja 31 427. Ühel isikul võib olla ka mitu suhtluskeelt. Vene keelt kõnelevate isikute seas oli naissoost töötuid rohkem kui meessoost, mis on vastupidine eesti keelt kõnelevate isikutega võrreldes. Statistika kohaselt registreeris 2008. aastal töötuna ka 80 isikut, kelle suhtluskeel on inglise keel, ja 22 isikut, kelle suhtluskeel on saksa keel¹⁴.

Tööealise elanikkonna optimaalset rakendamist raskendab tihti kesine riigikeele oskus. 2005. aastal tehtud uuringust "Integratsiooni monitooring" ilmnes, et oma toimetulekut eesti keeles hindas heaks või väga heaks 48% venekeelsest elanikkonnast. Viimastel aastatel on eesti keele oskus muukeelsete täiskasvanute hulgas püsinud stabiilsena ja noorte hulgas kasvanud. Töötuse näitaja on mitte-eestlastel võrreldes eestlastega suurem. Samas, kuna mitte-eestlaste tööhõive määr on eestlastega samal tasemel, on mitte-eestlaste kõrgem registreeritud töötuse määr tingitud pigem nende suuremast valmidusest end töötuna määratleda. Siiski on mitte-eestlaste konkurentsivõime parandamiseks peale tööalase pädevuse suurendamise vaja arendada eesti keele oskust. Lähiaastatel on kavas rakendada nii eesti keele koolitusi, erialaõppega integreeritud eesti keele koolitusi kui ka tööjõuvahetusprogramme.

Tööturu õiguslikus regulatsioonis on toimunud ülevaateperioodi jooksul olulisi muudatusi. Kehtetuks on tunnistatud eelmises aruandes välja toodud töötusotsiaalse kaitse seadus ja tööturuteenuse seadus. Vastu on võetud tööturuteenuste ja -toetuste seadus (jõustus 1.1.2006) ning uus töölepingu seadus, mis jõustus 1. juulil 2009. Tööturuteenuste ja -toetuste seaduse eesmärgiks on tööealise elanikkonna võimalikult kõrge tööhõive saavutamine ning pikaajalise töötuse ja tööturult tõrjutuse ennetamine tööturuteenuste osutamise ja tööturutoetuste maksmise kaudu. Tööturutoetused on töötustoetus, stipendium ning sõidu- ja majutustoetus. Tööturuteenuseid on mitmeid, et oleks võimalik valida abivajajale õige lähenemisviisi. Praegu pakutakse seaduse alusel 12 tööturuteenust, millele lisanduvad veel meetmed Euroopa Sotsiaalfondist rahastatava programmi „Kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamine 2007-

¹³ Allikas: http://www.tootukassa.ee/public/aasta_kokku_2008.xls

¹⁴ Allikas: Töötukassa, http://www.tta.ee/public/aasta_kokku_2008.xls

2013” alusel. See programm võimaldab toetada ka inimesi, kes ei ole ennast Eesti Töötukassas töötuna registreerinud. 2008. aastal sai töötutoetust 22878 inimest. Aktiivsete meetmete kasutamine jäi enam-vähem samale tasemele, mis oli 2007. aastal.

Uue töölepingu seaduse väljatöötamisel seati eesmärgiks kaitstud paindlikkuse rakendamine töösuhetes, et seeläbi luua õigusraamistik, mis on sobilik muutunud majandusolukorras ja arvestab selle mõju riskirühmadele, sealhulgas eesti keelt mittevaldavatele inimestele. Toimub pidev töö koolitusprogrammide ja -projektide alusel, mis on mõeldud spetsiifilisele rühmale, et tagada selle võrdsed võimalused tööturul.

Integratsiooni Sihtasutuse rakendatavad projektid „Muukeelsete noorte töötusrisi vähendamine Ida-Virumaal, Tallinnas ja Harjumaal läbi eesti keele õppe ja erialase ümber- ja täiendõppe” ning „Muukeelsete töötute täiendkoolitus ja keeleõpe“ püüavad kaasata mitme riskiga (keele, vanuse, asukoha alusel) töötuid tööturule, luues seega eeldused ja võimalused nende inimeste paremaks lõimumiseks Eesti ühiskonda. Projekte rahastati Eesti riigi eelarvest ja Euroopa Sotsiaalfondist.

Nõuandekomitee on artikli 15 juures käsitlenud ka keeleoskuse nõuet tööturul ja leidnud, et muu hulgas tuleks üle vaadata kehtestatud eesti keele oskuse nõuded, et need oleksid realistlikud, ühemõttelised ja proportsioonis taotletava eesmärgiga.

Valitsus soovib siinkohal rõhutada, et äriühingute, mittetulundusühingute, sihtasutuste ja nende töötajate ning füüsilisest isikust ettevõtjate eesti keele kasutamist reguleeritakse ainult juhul, kui see on õigustatud avalikes huvides, milleks on keeleseaduse mõttes ühiskonna turvalisus, avalik kord, avalik haldus, haridus, tervishoid, tarbijakaitse ja tööohutus. Samuti peavad eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded olema põhjendatud ning proportsionaalsed taotletava eesmärgiga ega tohi moonutada piiratavate õiguste olemust.

1. juulil 2008. aastal jõustunud keeleseaduse muudatus nõuab keeluskustasemete vastavusse viimist Euroopa Nõukogu Euroopa keeleõppe raamdokumendiga. Asjakohased muudatused kehtestati Vabariigi Valitsuse määrusega nr 105 „Avalike teenistujate, töötajate ning füüsilisest isikust ettevõtjate eesti keele oskuse ja kasutamise nõuded“ alusel. Määrus loob kuuetasemelise süsteemi (A1–A2, B1–B2, C1–C2). Varasemad keeleoskustasemed olid liiga umbmäärased, muudatus tagab võõrkeelte hindamisel ühtsuse ja läbipaistvuse. Valitsus soovib siinkohal rõhutada uuesti, et varasemad keeletunnistused jäävad kehtima.

Erasektoris on jäänud keelenõuded põhimõtteliselt samaks. Siiski on alandatud näiteks veduri- ja rongijuhtide, päästetöötajate ja turvatöötajate keelenõudeid. Uute keelenõuete hindamisel peab arvestama ka eriseadusi. Keelenõue ei pruugi tulla otseselt keeleseaduse alusel kehtestatud määrusest, vaid eriseadusest, näiteks haridusseadusest.

Keeleseaduse üle teostab järelevalvet Keeleinspeksioon, mis lähtub oma tegevuses seadusest, hea halduse tavast ja strateegilistest dokumentidest, nagu Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala arengukavast „Tark ja tegus rahvas 2008–2011” ning Eesti keele arendamise strateegiast 2004–2010.

2007. aastal koostati keeleseaduse täitmise järelevalve käigus kokku 3115 kontrollakti, neist 3029 juhul fikseeriti keeleseaduse nõuete rikkumine. Esmakontrolli korras koostati 1482 akti, neist 1292 aktis tuvastati keeleseaduse rikkumine. Järelkontrollis koostati 1633 akti (sh 1552 akti keeleoskuse kontrollimise kohta ja 81 akti eesti keele kasutamise nõuete järgimise kontrolli

kohta). Keeleinspeksiooni üle teostab järelevalvet Haridus- ja Teadusministeerium. Samuti on Keeleinspeksiooni otsuseid võimalik vaidlustada halduskohtus.

2008. aastal koostati keeleseaduse täitmise järelevalve käigus kokku 2562 kontrollakti, neist 2402 juhul fikseeriti keeleseaduse nõuete rikkumine. Esmakontrolli korras koostati 1120 akti, neist 955 aktis tuvastati keeleseaduse rikkumine. Järelkontrollis koostati 1442 akti (sh 1104 akti keeleoskuse kontrollimise kohta ja 338 akti eesti keele kasutamise nõuete järgimise kontrolli kohta)¹⁵. Keeleinspeksiooni tuvastatud suur rikkumiste arv tuleneb asjaolust, et kontrollitakse peamiselt neid kohti, mille puhul on tulnud vihjeid eesti keele oskuse nõuete järgimata jätmise kohta. Enne kontrollkäiku Keeleinspeksioon kontrollib dokumente ning teeb kindlaks, kui palju on töötajaid, kelle suhtes kehtib keeleoskuse nõue, ja kui paljudel neist keeletunnistus puudub.

Artikkel 17

1. Pooled kohustuvad mitte sekkuma vähemusrahvustesse kuuluvate isikute õigusesse luua ja hoida vabu ja rahumeelseid riigipiiriüleseid kontakte teistes riikides seaduslikult viibivate isikutega, eelkõige nendega, kellega nad jagavad ühist etnilist, keelelist või usulist identiteeti või ühist kultuuripärandit.

2. Pooled kohustuvad mitte sekkuma vähemusrahvustesse kuuluvate isikute õigusesse osaleda valitsusväliste organisatsioonide tegevuses nii riigisisel kui rahvusvahelisel tasandil.

Artiklite 17 ja 18 juures on nõuandekomitee soovitanud, et Eesti jätkaks piiriüleste kontaktide hõlbustamist Eesti ja Venemaa Föderatsiooni vahel ning kaasaks rahvusvähemuste hulka kuuluvaid isikuid asjaomastesse kahepoolsetesse algatustesse.

Eesti Vabariik on võtnud mitmesuguseid meetmeid, et lihtsustada piiriäärset suhtlust. Samuti on vastu võetud muudatused, mis on laiema mõjuga. Näiteks 2009. aasta suvel loobus Eesti viisakutse nõudest. See puudutab väga oluliselt Venemaa Föderatsiooni kodanikke, kes külastavad palju Eestit. Samuti on võetud mitmeid erimeetmeid.

Regionaalministri 1. juuni 2007 käskkirjaga nr 70 "Vene Föderatsiooni viisa lõivu kompenseerimise 2007. a toetuskeem" sätestati toetuskeemi alused. Toetuskeemi eesmärgiks oli vähendada majanduslikke takistusi Eesti Vabariigi ja Venemaa Föderatsiooni vahelise kontrolljoone kehtestamisega lõhestatud seto kogukonna omavahelisel suhtlemisel.

Toetust said taotleda nii Põlva ja Võru maakonnas kui ka väljaspool Põlva ja Võru maakonda elavad isikud, kes külastasid Venemaa Föderatsiooni Petseri rajoonis elavaid lähi- ja muid sugulasi, lähi- või muude sugulaste matmispaiku või oma kinnisvara. Toetuskeem toimis ka 2008. aastal. Toetuskeemi järgi hüvitatakse kahe Venemaa Föderatsiooni viisa lõivu maksumus (miinus tulumaks) kuludokumentide alusel.

2009. aasta jaanuarist, mil rakendus tavaline viisarežiim Venemaa Föderatsiooni ja Euroopa Liidu vahelise viisalihtsustuslepingu alusel, tehti mõningad muudatused ka viisalõivu kompenseerimise toetuskeemi:

- toetuskeem kehtib ka nende isikute suhtes (kõigist Eesti maakondadest), kes külastavad Jaanilinna;

¹⁵ Täpsem informatsioon Keeleinspeksiooni tegevuse kohta on saadaval Keeleinspeksiooni kodulehel - <http://www.keeleinsp.ee/?menu=30&news=513>

- toetusskeemi alusel hüvitatakse jätkuvalt nende isikute (kõigist Eesti maakondadest) viisalõiv, kes külastavad Venemaa Föderatsiooni Petseri rajooni;
- toetusskeemi alusel hüvitatakse ühe lähisugulaste matmispaikade külastamiseks väljastatud Venemaa Föderatsiooni viisa lõiv.

Eesti ja Venemaa Föderatsiooni regionaalset piiriülest koostööd rahastatakse põhiliselt Euroopa Liidu naabruspoliitika raames: aastatel 2006–2008 INTERREG IIIB programmi IIIA Põhja prioriteedi Eesti-Läti-Vene alusel, uue programmi perioodil 2007–2013 plaanitakse rakendada uut Euroopa naabruse ja partnerluse vahendi (ENPI) raames rahastatavat Eesti-Läti-Vene piiriülese koostöö rakenduskava. Programmide eesmärgiks on arendada ja toetada heanaaberlikke suhteid, toetada regioonide sotsiaal-majanduslikku arengut, tegeleda ühiselt keskkonnaprobleemide lahendamisega, tugevdada inimestevahelisi kontakte jmt.

Programmidest saavad kasu konkreetse piirkonna (nt uue ENPI Eesti-Läti-Vene piiriülese koostöö rakenduskava raames NUTS III tasandi piiriäärsed regioonid Kirde-Eesti ja Lõuna-Eesti ning lähipiirkonnad Põhja-Eesti ja Kesk-Eesti) kohalikud omavalitsused, riigiasutused, sihtasutused ja mittetulundusühendused. Näiteks on toetatud kahe piirilinna, Narva ja Ivangorodi koostööd turismiarendamise, kultuuripärandi säilitamise ja transpordi vallas.

Eestis elavate vanausuliste piiriüleseid kontakte toetatakse Eesti Kultuuriministeeriumi ja Vene Föderatsiooni Kultuuriministeeriumi koostööprogrammi 2009-2011 raames, kus seatakse eesmärgiks aidata kaasa vene vanausuliste kultuuri uurimisele ja tutvustamisele mõlemas riigis

Piiriülese koostöö tõhustamisel on oluline osa ka näiteks ühisel keskkonnategevusel. Mittetulundusühing Peipsi Koostöö Keskus on kodanikuühendus, mis aitab kaasa nii Peipsi järve piirkonna kui ka Euroopa Liidu piirialade tasakaalustatud arengule. Organisatsioon on asutatud aastal 1993, kuid kandis siis nime Peipsi Järve Projekt. Asutamise ajal oli keskuse põhieesmärgiks keskkonnaprobleemide lahendamine Eesti-Vene piirialal, põhiliselt Peipsi järvel. Praeguseks on tegevust laiendatud ja koos käib näiteks majandus- ja keskkonnakoostöö ümarlaud, samuti on riikidevahelise suhtlemise üheks väljundiks ka piiriülese koostöö suvekool, kus viimati osales 170 huvilist 10 riigist.

Ka nõuandekomitee on soovitustes juhtinud tähelepanu vajadusele viia ellu kahepoolseid projekte, et lahendada Peipsi järvega seotud keskkonnaküsimusi koostöös rahvusvähemuste hulka kuuluvate isikutega. Peipsi Koostöö Keskus on heaks foorumiks ka Peipsi ääres elavatele isikutele, kes kuuluvad rahvusvähemustesse.